

นวัตกรรมการสังคม

การให้ความหมายและลักษณะกิจกรรมในประเทศไทย

ชื่อนฤทัย กาญจนะจิตรา

วาสนา อิมเอม

เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางการสนับสนุนนวัตกรรมสังคม”

21 ธันวาคม 2545 โรงแรมรามารการ์เดนส์

สนับสนุนโดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

นวัตกรรมการสังคม
การให้ความหมายและลักษณะกิจกรรมในประเทศไทย

ชินุทัตย์ กาญจนะจิตรา
วาสนา อิมเอม

เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางการสนับสนุนนวัตกรรมสังคม”
21 ธันวาคม 2545 โรงแรมรามาร์คเด็นท์
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวรส.)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการดูงาน ให้ความหมายว่า นวัตกรรมสังคม คือ “สิ่งใหม่ๆ ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด (จินตนาการ) หรือ การสร้างโอกาส หรือการลงมือปฏิบัติ (action) เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อให้สังคมดีขึ้น สิ่งใหม่นี้รวมถึงการปรับหรือพัฒนามาบนฐานเดิมด้วย”

ลักษณะร่วมของกิจกรรมหรือภารกิจที่เป็นนวัตกรรมสังคม คือ

- การเปิดพื้นที่ทางปัญญา และพื้นที่ทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด
- เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้างของคนในสังคม/ชุมชน ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอก
- เกิดจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ ประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตัวหรือของกลุ่ม
- มีพัฒนาการ ไม่เกิดขึ้นและหายไปอย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการคิดสร้างสรรค์ มุ่งมั่น และลงมือปฏิบัติ

จากการศึกษาเอกสารถึงการดำเนินงานขององค์กรในประเทศไทยที่ให้การสนับสนุนนวัตกรรมสังคมจำนวน 5 แห่งพบว่า ให้การสนับสนุนได้ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร หรือชุมชน โดยสนับสนุนหลายรูปแบบ ได้แก่ ให้เงินทุนทำกิจกรรม ให้ค่าใช้จ่ายส่วนตัว ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ การจัดเวที สร้างเครือข่าย ตลอดจนการยกย่องสนับสนุนให้รางวัลนวัตกรรมสังคม โดยส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาการเกิดนวัตกรรมสังคม นับตั้งแต่การพัฒนาความคิด นำความคิดไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนารูปแบบ การดำเนินงานและการขยายผลไปสู่ชุมชน/สังคม ที่กว้างขึ้น

ข้อเสนอการดำเนินงานของสำนักงานนวัตกรรมสังคมมีดังนี้

1. สำนักงานควรเน้นการสนับสนุนเฉพาะสิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดใหม่ วิธีการใหม่ๆ กระบวนการใหม่ รูปแบบใหม่ ทั้งที่เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือพัฒนาจากสิ่งเดิม
2. สร้างภาคีเครือข่ายระหว่างหน่วยงานที่ทำงานในลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อเชื่อมต่อกิจกรรม และประสานงานกัน
3. สำนักงานควรเติมเต็มช่องว่างของการดำเนินงานเดิม ต่อยอดของเดิม และผสมผสานของใหม่และของเก่าเข้าด้วยกัน รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ
4. การสนับสนุนควรให้แก่ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร และชุมชน โดยมุ่งเน้นที่การมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ ไม่จ้านตอปัญหา มีจินตนาการที่สร้างสรรค์ มีจิตใจสาธารณะ พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติ และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้

5. กิจกรรมที่อาจดำเนินการได้คือ การค้นหา หรือเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมเป็นนวัตกรรมสังคม ให้การสนับสนุนเพื่อ
ให้พัฒนาความคิด สนับสนุนการนำความคิดไปทดลองปฏิบัติ สนับสนุนการขยายผล โดยการสนับสนุน
มีทั้งในรูปเงินทุน วิชาการ การจัดเวที การสร้างเครือข่าย เป็นต้น
6. การให้การสนับสนุนควรอยู่บนปรัชญา 3 ประการคือ เป็นการทำงานแนวราบ ทำงานเชิงรุกมากขึ้น สร้าง
สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน
7. สิ่งที่ไม่น่าจะเข้าข่ายนวัตกรรมสังคม คือ สิ่งที่เป็นของเดิม เรื่องเดิมที่รู้กันทั่วไป สิ่งที่เป็นผลประโยชน์ส่วน
ตน กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นครั้งคราว หรือตามแฟชั่น สิ่งที่เกิดจากการสั่งการ หรือจากภายนอก

EXECUTIVE SUMMARY

This paper is based on the information obtained from related Thai documents, interviews and study visit. Social innovation is defined as *“Anything new whether in the form of ideas, imaginations, opportunities, or actions to solve problems or to make a better society. These new things include the improvement of or those based on existing things.”*

Key features of social innovation include:

- Opening and enhancing space for wisdom and society
- Initiated by individuals, organizations or communities to solve their own problems, not because of the external control
- Raising public conscience for the benefit of the society as a whole preceding individual's or group's benefit
- Has dynamic development with prolong existence in which the form or pattern may change as a result of creativity, commitment and action

A review of five organizations supported social innovation in Thailand suggested that social innovators could be individuals, organizations or communities. The supports obtained include project funding, personal allowance, academic assistance, forum or network building, and awards given. The supports could be given at any stage of the innovation development i.e idea development, testing, implementation, expansion to a broader society.

Suggestions for the operation of the Social Innovation Office

1. The Social Innovation Office should emphasize support given to any new ideas, new methods, new strategies/models, and new opportunities including new existence or developed on what existed.
2. Facilitate network building among related organizations to avoid duplication and to support each other.
3. Fill in the gap of existing operation, built on current existence and integrate old and new operations including coordination with related agencies.

4. Supports can be provided to individuals, organizations and communities focuses on those with the following five features: do not give up easily, have imagination and recreation, has public conscience, readiness to take action, ability to communicate with others.
5. Potential activities for the office to provide the support include searching for social innovators (SIs), support SIs to develop new ideas, support SIs to implement or test the new ideas, and support expansion of the innovation to a wider society. Support can be given in forms of financial support, technical support and network building.
6. Three guiding principles of the office to consider when providing support are: (1) creating horizontal relationship between the office and SIs (2) working in a more proactive direction and (3) promoting enabling environment for innovative culture society.
7. Exclude support of activities that are not social innovation including: already well-known ideas, activities or models, activities that are beneficial to individuals/groups, activities implemented on an ad hoc basis, top-down originated activities.

นวัตกรรมสังคม

การให้ความหมายและลักษณะกิจกรรมในประเทศไทย

ชินนุทัย กาญจนะจิตร¹

วาสนา อิ่มเฒ²

บทนำ

คำว่า “นวัตกรรมสังคม” แปลง่ายๆ ตรงไปตรงมาตามรากศัพท์น่าจะให้ความหมายว่าเป็น “สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม” หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าความหมายดังกล่าวครอบคลุม “สิ่งต่างๆ” ได้หลากหลายมาก เช่น การนิยมใช้โทรศัพท์มือถือของคนสมัยนี้ หรือ การเกิดแก๊งค์ชาบูไรเวนเมืองที่ทำความเดือดร้อนให้กับประชาชนในบางจังหวัดทางภาคเหนือก็น่าจะถือว่าเป็นนวัตกรรมสังคมเช่นกัน เพราะเป็น “สิ่งใหม่ๆ” ที่เกิดขึ้นในสังคมเช่นกัน จึงต้องขยายความเพิ่มเติมว่าการเกิดสิ่งใหม่ๆ ในสังคมจนสามารถเรียกได้ว่าเป็น “นวัตกรรมสังคม” นั้นควรเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นแนวคิด ภารกิจ หรือ กิจกรรมใดๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของสังคมโดยรวม จากการให้ความหมายเพิ่มขึ้นนี้จะเห็นได้ว่า การที่มีคนนิยมใช้โทรศัพท์มือถือไม่ใช่innovationsocial แต่การนำโทรศัพท์มือถือมาใช้ในการรายงานสภาพการจราจรเพื่อแก้ปัญหาการจราจร น่าที่จะนำไปสู่การเกิดนวัตกรรมสังคม

ลองพิจารณาดูว่าความเป็นไปที่พบเห็นในสังคมต่อไปนี้จัดเป็น “นวัตกรรมสังคม” หรือไม่ เพราะเหตุผลใด

กระบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยช่วง 14 ต.ค. 2516 และ 6 ต.ค. 2519

การมีส่วนร่วมของคนชั้นกลางเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เมื่อ พ.ศ. 2539

การรณรงค์ให้เกิดการใช้ถุงยาง 100% ในกลุ่มหญิงบริการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

โครงการหนังสือมือสองนำหนังสือที่รับบริจาคไปให้นักเรียนในชนบทของมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

การรวมตัวของชาวบ้านที่อุบลราชธานีเพื่อเรียกร้องให้เปิดเขื่อนปากมูลอย่างถาวร

^{1, 2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของคณะสงฆ์และชาวบ้านในพื้นที่บ้านร้องเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เครือข่ายผู้ขับขี่ยานยนต์ที่รายงานสภาพการจราจรผ่านรายการ จส. 100

การรวบรวมเงินฌาปนกิจศพของคนชนบทเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิต

การเลือกตั้งสส.แบบเขตเดียวเบอร์เดียว

การเรียนรู้โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง

การพลิกฟื้นใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเพื่อรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพ

การออกค่ายพัฒนาชนบทของนักศึกษามหาวิทยาลัย

การจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคนในชุมชนต่างๆ

การดำรงวิถีชีวิตแบบชีวจิต

คำตอบและเหตุผลประกอบเพื่อแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นนวัตกรรมสังคมหรือไม่คงจะมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เนื่องจากความเป็นไปต่างๆ ข้างต้นล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคม ที่พยายามจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือนำไปสู่ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาจเกิดจากคนหมู่มากมาร่วมกัน จนถึงการทำงานของคนกลุ่มเล็กๆ หรือคนเพียงคนเดียว มีทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นและคงอยู่ต่อเนื่องไปได้ และเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพกาลเวลา หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแล้วหยุดหรือเลิกลาไป และหลายเรื่องสะท้อนถึงการเคลื่อนไหวในลักษณะของประชาสังคม ความเห็นของต่างคนก็อาจจะต่างความคิดในการมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นนวัตกรรมสังคมหรือไม่ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะพยายามทำความเข้าใจเรื่องการให้ความหมายและลักษณะกิจกรรมที่บ่งชี้ถึงนวัตกรรมสังคม โดยสังเคราะห์ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ³ และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย⁴ ช่วงเวลาที่ทำการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 28 ตุลาคมถึง 17 ธันวาคม 2545

³ ดุรายนามนักวิชาการ นักคิดที่ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นเรื่องนวัตกรรมสังคมได้จากภาคผนวก ก.

⁴ บทความนี้จำกัดการค้นคว้าข้อมูลที่ได้จากประเทศไทยเท่านั้น การสืบค้นหาข้อมูลเรื่องนวัตกรรมสังคมที่ได้จากฐานข้อมูลทางคอมพิวเตอร์พบว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องน้อยมาก (เมื่อใช้ keyword ว่า “ นวัตกรรมสังคม ”) เอกสารที่ใช้ทบทวนประกอบการเขียนรายงานฉบับนี้ตามที่ปรากฏอยู่ในบรรณานุกรมได้มาจากหนังสือที่แนะนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเกิดชุมชนเข้มแข็ง หรือเรื่องของปราชญ์ชาวบ้านและข้อมูลที่ได้จาก website ขององค์กรต่างๆ

นวัตกรรมสังคม คืออะไร

ในประเทศไทยได้มีการนำคำว่า "นวัตกรรม" หรือ "Innovation" มาใช้ในหลายรูปแบบ อาทิเช่น ในด้านเทคโนโลยีและการผลิต สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม (กพน.) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม ว่าเป็น **“ความสามารถในการใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือการจัดการมาพัฒนาและผลิตสินค้าใหม่ กระบวนการผลิตใหม่ หรือบริการใหม่”** ซึ่งตอบสนองความต้องการของตลาด โดยรวมทั้งการปรับปรุงเทคโนโลยี การซื้อเทคโนโลยี การแพร่กระจายเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยี การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมและวิศวกรรม รวมทั้งการนำระบบการฝึกอบรมมาใช้ให้เกิดการทำงานนวัตกรรม” ซึ่งความหมายของกองทุนพัฒนานวัตกรรมจึงครอบคลุมการคิดใหม่ ทำใหม่เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งสะท้อนในวิสัยทัศน์ของสำนักงานฯ ว่า “คิดของใหม่ ทำสิ่งใหม่ สร้างสรรค์ รวมพลังความรู้ เพิ่มพูนความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ไทย”

ในด้านการศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลได้จัดตั้ง **“สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้”**⁵ ขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ซึ่งหมายถึงผู้สอนและผู้เรียนต้องปรับกระบวนการเรียนการสอนขึ้นใหม่มีนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนในรูปของอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาและมัธยมศึกษา รศ. ดร. ภิญญพานิชพันธ์ ผู้อำนวยการสถาบันฯ ได้ให้ความคิดเห็นว่า นวัตกรรมจะสะท้อนถึง **“สิ่งที่ใหม่กว่า สิ่งที่ดีกว่า เดิม”** เพื่อสร้างวิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้สังคมการเรียนรู้ของคนไทย นอกจากนี้มหาวิทยาลัยรังสิตได้จัดตั้ง **“วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม”** ขึ้นเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ. 2545 โดยมีสาระสำคัญสองเรื่องคือ การสร้างสรรค์ ความใหม่ ทันสมัย และ การเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือการเป็นสหวิทยาการ ในหลักสูตรปรัชญา การเมือง และเศรษฐศาสตร์ เป็นความพยายามที่มุ่งเอาการศึกษามาแก้ปัญหาประเทศชาติ สร้างคนให้มีความรอบรู้ ซึ่งรศ. ดร. อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสำคัญของการสร้างสังคมที่มีความเป็นพหุนิยม สามารถยอมรับความแตกต่างทางความคิดซึ่งกันและกันได้⁶ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

นอกจากนี้นักวิชาการ นักคิด ได้ให้ความหมายของ “นวัตกรรมสังคม” ไว้ดังนี้

⁵ ดูรายละเอียดจากภาคผนวก ข. หรือ ที่ www.il.mahidol.ac.th/about.htm

⁶ นอกจากนี้ รศ. ดร. อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ และ รศ. ดร. สังคีต พิริยะรังสรรค์ ยังได้จัดรายการวิทยุเรื่อง นวัตกรรมสังคม ถ่ายทอดทางคลื่นวิทยุ F.M 99.5 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 17.00-19.00 เริ่มตั้งแต่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2545 โดยเนื้อหาสาระในรายการจะเป็นการพูดคุยโดยนักวิชาการที่มีความสนใจในเรื่องต่างๆของสังคม

"กลไกที่สนับสนุนให้คนทั้งประเทศเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ร่วมสร้างความรู้ สามารถคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ สามารถทำสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ หรือนวัตกรรม.....ทำการวิจัยสร้างความรู้และทำความรู้ให้อยู่ในรูปใช้งาน ได้หรือที่เรียกว่า "การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา"....สามารถจัดการฝึกอบรม หรือการเรียนรู้อย่างใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของประเทศ.....ให้มีกลุ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ เช่นนี้เป็นแสนๆ กลุ่ม และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ และเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐเป็นเครือข่าย "ประชารัฐ" ที่ก้าวหน้า เต็มไปด้วยพลังทั้งสาม คือ พลังทางปัญญา พลังทางสังคม และพลังแห่งรัฐ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงได้ ทั้งหมดนี้เรียกว่า "นวัตกรรมสังคม" (ศ. นพ. ประเวศ วะสี, 2545, หน้า 20-21)

"นวัตกรรมสังคมเป็นสิ่งที่เกิดจากบุคคลในชุมชนคิดค้นขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม/ชุมชน ซึ่งกระบวนการคิดอาจเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชน แต่ต้องไม่ใช่เกิดจากบุคคลภายนอกมาคิดมาทำขึ้น นวัตกรรมสังคมจึงมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และสร้างศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย" (รศ. ศรีศักร วัยลิโกดม)

"นวัตกรรมสังคมเป็นผลที่เกิดจากจินตนาการและการลงมือปฏิบัติ เรื่องทางสังคมมีความซับซ้อน ไม่มีคำตอบตายตัว จึงต้องมีหลักคิดและจินตนาการ นำไปสู่การถกเถียงเพื่อแสวงหาคำตอบ ทำให้คนคิดฉีกแนวออกไป เรื่องต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขหนึ่งอาจจะถูกต้องจริง แต่ในอีกบริบทหนึ่งภายใต้เงื่อนไขใหม่อาจใช้ไม่ได้ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ต้องให้คนเรียนรู้ ให้เกิดจินตนาการที่สะท้อนถึงวิถีคิด หลักคิด เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาดด้วยตนเอง นำไปฝึกปฏิบัติได้ จินตนาการเป็นเรื่องที่อยู่ในความคิดอันเป็นผลจากการลงมือปฏิบัติ ยิ่งลงมือปฏิบัติมากก็จะเกิดจินตนาการ ไม่ใช่อยู่ๆ นั่งนึกขึ้นมาเอง การเกิดจินตนาการนั้นต้องมีพื้นที่ เปิดเวทีใหม่ๆ ให้คนแบ่งปันความคิดและลงมือปฏิบัติ นำไปสู่การเกิดจินตนาการใหม่ๆ" (ดร. อานันท์ กาญจนพันธ์)

"นวัตกรรมสังคมเกิดจากการสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตคนจากที่มีอยู่ ที่ประสบปัญหา ไปในทิศทางที่ดีขึ้น และ แนวคิดนั้นเกิดจากการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์" (คุณลินี จักรธรานนท์)

"การให้นิยามทำได้ทั้งในแนวกว้าง ให้เป็น complex system เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและซับซ้อน ทำให้เกิดพลัง และ นิยามเพื่อ focus action ในช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือโครงการย่อยโครงการใดโครงการหนึ่ง ในนิยามแบบแรกมองว่านวัตกรรมสังคมคือ วิธีการใหม่ วิธีคิดใหม่ paradigm ใหม่ โอกาสใหม่ ซึ่งอาจเกิดแบบก้าวกระโดดในทันที หรือค่อยๆ สะสมจนถึงระดับหนึ่งแล้วเกิดการก้าวกระโดด นวัตกรรมต้องเป็นระบบที่เปิดรับฟังความคิดจากข้างนอก รับการตรวจสอบ" (ศ.น.พ. วิจารย์ พานิช)

“กระบวนการที่สร้างให้เกิดขบวนการเรียนรู้ ให้โอกาสการเรียนรู้ (Learning opportunity) สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตจริง เกิดจิตสำนึกต่อสาธารณะ เป็นนวัตกรรมสังคม” (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)

“การสร้างสิ่งใหม่ โดยอยู่บนฐานของของเดิม และเกิดจากภายใน ไม่ใช่จากภายนอก นอกจากนี้ นวัตกรรมต้องมีความหลากหลายให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ แต่ขณะเดียวกันอาจมีความเหมือนกันในบางตัวกันได้ การสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมน่าจะเป็นการต่อยอด เน้นการขยาย ร้อย เชื่อมประสาน สร้างnetwork เปิดเวที ต้องสร้าง warning system ให้ได้ เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม หาทงออกที่เป็น win win solution” (ผศ.ดร.สินธุ์ สโรบล)

“การสร้างสังคมให้มีความสร้างสรรค์ และมีความเป็นพหุนิยม และขันติธรรม คือการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ มองความจริงแบบสร้างสรรค์ ไม่ใช่ทำลาย ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรงไม่ว่าเชิงการกระทำหรือเชิงความคิด ที่มองว่าใครถูกใครผิด แต่เป็นการออกแบบให้พ้นจากความทุกข์” (รศ.ดร.อเนก เหล่าธรรมทัศน์)

“การทำให้จินตนาการ materialize ได้ ไม่ใช่ด้านวัตถุ แต่เป็นเรื่อง art appreciation อยากเห็นการสนับสนุนกลุ่มทำงานศิลปะ main stream เพื่อเปลี่ยนบริบทของสังคมไปในทางที่สร้างสรรค์ นอกจากนี้กลุ่มเด็ก เยาวชนเป็นกลุ่มที่สำคัญที่ควรสร้างให้มีความคิดสร้างสรรค์ และนำไปใช้เพื่อสังคม การสร้างสรรค์ต้องทำให้เกิดคำถามใหม่ เกิดการ discuss เกิด debate ในสังคม นอกจากนี้การสร้างสรรค์ต้องมี accountability and responsibility ต่อสังคม ต้องเป็น public knowledge และสื่อสารกับสังคม” (รศ. ดร.อนุชาติ พวงสำลี)

“กระบวนการคิดที่ไม่ยอมจำนนต่อระบบเดิม เป็น drive สำคัญที่จะทำให้เกิด innovation ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้เกิดการตั้งคำถามใหม่ๆที่ทำทลายได้ และทุกคำถามมีได้หลายคำตอบ และทุกเรื่องนอกจากมองต่างแล้ว ต้องมองในมุมกลับด้วย ควรเปิดเวทีให้มีการโต้เถียงกันได้” (รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิชกุล)

จากข้อมูลและความเห็นดังกล่าวเบื้องต้น จึงอาจสรุปได้ว่าความหมาย ของ **นวัตกรรมสังคมคือ สิ่งใหม่ๆ** ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด (จินตนาการ หรือ Imagination) หรือ การสร้างโอกาส หรือการลงมือปฏิบัติ (Action) เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อให้สังคมดีขึ้น สิ่งใหม่นี้รวมถึงการปรับ หรือพัฒนา**พื้นฐานเดิมด้วย** โดยมีลักษณะเด่นของกิจกรรมหรือภารกิจที่เป็นองค์ประกอบร่วมดังนี้

- การเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด
- เกิดจากรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้าง ของคนในสังคม/ชุมชน ไม่ใช่การสั่งการจากภายนอก
- เกิดจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ ประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตนหรือของกลุ่ม
- มีพัฒนาการ ไม่เกิดขึ้นและหายไปอย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการคิดสร้างสรรค์ มุ่งมั่น และลงมือปฏิบัติ

สำหรับผู้ที่มีผลึกตันหรือลงมือปฏิบัติจนทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง หรือที่เรียกว่าเป็น “**นวัตกรรมสังคม**” หรือ “**นักนวัตกรรมสังคม**” (Social innovator) หรือ “**ผู้ประกอบการสังคม**” (Social Entrepreneur) นั้น อโชก้า (Ashoka)⁷ องค์การเอกชนไม่แสวงผลกำไรซึ่งให้การสนับสนุนผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อสังคม ได้ให้ความหมายว่าเป็น “**ผู้เป็นเจ้าของความคิด มีความอดสาเห มุ่งมั่น ปรับ ทดสอบ และเผยแพร่แนวคิดออกสู่สังคม จนกระทั่งแนวคิดนั้นกลายเป็นแบบแผนของสังคมโดยรวม**” ดังนั้น ผู้ประกอบการสังคมจึงมุ่งเน้นที่คุณลักษณะของบุคคลที่**มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมุ่งมั่นที่จะทำความคิดนั้นให้เป็นจริง ลงมือปฏิบัติจนเกิดผล และขยายสู่สังคมโดยรวม** ทั้งนี้จะเห็นได้จากภารกิจของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ได้รับเงินทุนจากอโชก้า (Ashoka Fellows) ซึ่งรวมจำนวนคนไทยที่ได้รับทุนทั้งสิ้น 63 คน (ดูรายชื่อจากภาคผนวก ข)

คุณ มีชัย วีระไวทยะ เป็นบุคคลตัวอย่างที่สำคัญคนหนึ่งที่จะทำให้เห็นความเป็นนวัตกรรมสังคมแถวหน้าของคนไทยอย่างชัดเจน เป็นผู้ได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศ เริ่มต้นทำงานเป็นข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ก่อนออกมาก่อตั้งองค์กรเอกชนช่วยภาครัฐทำงานตั้งแต่พ.ศ. 2517 เป็นนักคิด นักพูด นักปฏิบัติที่ทำงานเชิงรุก มีวิธีคิดใหม่ๆ ที่นำมาใช้ตลอดชีวิตการทำงาน ในช่วงวัยหนุ่มได้แรงบันดาลใจให้คนไทยเลิกอายุที่จะใช้วิธีการคุมกำเนิด ใช้วิธีการสร้างสรรค์ไม่เหมือนใคร จนทำให้คนไทยรู้จักและเรียกขานนามว่า “**มีชัย**” ในช่วงที่โรคเอดส์เริ่มแพร่ระบาดในประเทศไทย คุณมีชัยเป็นแกนนำสำคัญคนต้นๆ ที่ทำให้คนไทยหันมาเผชิญความจริงกับโรคเอดส์ มีการเชิญชวนคนไทยให้ใช้ถุงยางเพื่อป้องกันโรค เป็นคนนำถุงยางไปแจกในที่ประชุมของ World Bank ที่จัดประชุมในประเทศไทย

⁷ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับองค์กรได้จากภาคผนวก ข. หรือ ที่ www.ashoka.org

ในช่วงนั้นจนเป็นที่กล่าวขานกันทั่ว นอกจากนี้มีชัยยังเป็นแกนนำสำคัญที่ชักชวนให้ผู้ประกอบการเอกชนร่วมลงทุนทางสังคมโดยการลงไปถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับคนในชนบท ตั้งโรงงานผลิตสร้างงานให้กับคนในชนบททำให้ไม่ต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง ผู้ที่อยากรู้จักการเป็นมีชัยให้มากขึ้นสามารถไปเยี่ยมชมได้ที่ Cabbages and Condoms ร้านอาหารตามแนวคิดของเขานักวิชาการจากทั่วโลกนิยมไปเยี่ยมชมเวลาที่มาเยือนประเทศไทย (ดูรายละเอียดเพิ่มจาก “25 ปี PDA มีชัยไม่ใช่แค่ลุงยาง”, สยามธุรกิจ, พ.ศ., 2542)

แม้ว่าตัวอย่างเบื้องต้นจะหยิบยกกรณีของบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น “นวัตกรรมสังคม” แต่นวัตกรรมสังคม หรือนักนวัตกรรมสังคมนั้นมีความหมายที่ครอบคลุมกว้างไปถึง **บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือชุมชน** ที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สร้างกิจกรรม วิธีคิด หรือโอกาสใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อสานประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนหรือสังคม มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ทอดถอนใจกว่าจะบรรลุผลตามที่ได้ตั้งใจไว้ รายละเอียดของกิจกรรมที่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคมจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

ลักษณะกิจกรรมที่สะท้อนถึงนวัตกรรมสังคม

รายละเอียดของกิจกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นนวัตกรรมสังคมที่ปรากฏเป็นข้อเขียนต่างๆ ของคนไทยนั้นยังไม่มีให้เห็นชัดเจนนัก เนื้อหาส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอตัวอย่างภารกิจหรือกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นองค์ประกอบของนวัตกรรมสังคมในประเทศไทย โดยจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่กิจกรรมที่เกิดจาก **บุคคล ชุมชน และ องค์กร** โดยวิเคราะห์ว่าภารกิจหรือกิจกรรมนั้นๆ มีคุณลักษณะใดบ้างที่ทำให้เข้าข่ายของการเป็นนวัตกรรมสังคม⁸

“มัคคุเทศน์น้อย”

ในช่วงระหว่างเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2545 ผู้ที่ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งที่อำเภอนครไชยศรี จังหวัดนครปฐม คงจะอดอมยิ้มด้วยความเอ็นดูไม่ได้ เพราะภาพที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าภายในพิพิธภัณฑ์คือเด็กนักเรียนทั้งชายและหญิงอายุในราว 10 ขวบสวมเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อยนั่งรออย่างตั้งใจอยู่ประจำจุดต่างๆ หน้าหุ่นที่ตั้งแสดงเอาไว้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินเข้าใกล้เด็กๆ เหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อย ให้ตัวอย่างสวยงามพร้อมแนะนำตัวก่อนจะบรรยายให้รายละเอียดความเป็นมาของรูปปั้นแต่ละภาพอย่างละเอียด การพูดจาและการออกเสียงมีความไพเราะถูกอักขระ ที่น่าทึ่งคือเด็กๆ จำรายละเอียดต่างๆ ได้อย่างแม่นยำโดยไม่ต้องอ่านเอกสารที่ อยู่ในมือ (ลองหลับตานึกว่าท่านจะยังคงเล่าเรื่องพระอภัยมณี หรือ การเลิกทาส ว่ามีความเป็นมาอย่างไรได้อยู่หรือไม่) ซึ่งโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้นอกห้องเรียนของเด็กที่มีคุณครูประจำโรงเรียนเป็นผู้ฝึกสอนและนำนักเรียนออกฝึกปฏิบัติงานโดยจัดให้มีการประกวดการเป็นมัคคุเทศน์น้อยขึ้นด้วย (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก.)

ความเป็นนวัตกรรมสังคม

- พัฒนาการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ของครูและนักเรียน
 - ทำให้การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของเด็กไม่ใช่เรื่องน่าเบื่อด้วยการท่องจำเอาไว้ทำข้อสอบ
 - ทำให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก
- ทำให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์มีความรู้รู้สึกซาบซึ้งการชมพิพิธภัณฑ์เพราะมีผู้บรรยายให้ฟังอย่างละเอียด (มัคคุเทศน์น้อยมีการขยายไปในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปชมกันมากๆ อีกหลายแห่ง)

⁸ ผนวก. จ. ให้รายละเอียดอย่างย่อของโครงการหรือ กิจกรรมที่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคมที่รวบรวมได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

“อินแปง”

“อินแปง” เป็นชื่อของกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่เป็นเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่รอบๆ ภูพาน เป็นชุมชนที่ใช้พลังปัญญาศึกษาให้รู้จักการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ มีความเกื้อกูลและเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีศักดิ์ศรี และมีกินตลอดชีวิต ท่ามกลางปัญหามากมายและการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก กลุ่มอินแปงได้แสดงถึงความพยายามของชาวบ้านที่จะพึ่งพาตนเอง ใช้ความฉลาดในการค้นหาคุณค่าของสิ่งต่างๆ รอบตัว ความหลากหลายทางชีวภาพ พืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ มาใช้อย่างเกื้อกูลโดยไม่ทำลายธรรมชาติ อินแปงมีพลังเพราะเป็นเครือข่ายของชาวบ้านที่กระจายออกไปตามตำบล อำเภอต่างๆ แบ่งย่อยเป็นกลุ่มในพื้นที่ที่ทำงานเชื่อมโยงกัน เกิดพลังปัญญาที่มาจากการเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่าย (เสรีพงศ์พิศ, 2545)

ความเป็นนวัตกรรมสังคม

- เป็นการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง
- ใช้พลังปัญญา คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง โดยวางบนพื้นฐานทรัพยากรในท้องถิ่น

“จส. 100”

จส. 100 เป็นรายการวิทยุยอดนิยมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เมืองที่มีรถติดมาก เครือข่ายของจส. 100 ประกอบด้วยผู้ขับขี่ยวดยานพาหนะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ขับขี่ยานยนต์สาธารณะ หรือผู้ที่ขับรถยนต์ส่วนตัวที่โทรศัพท์เข้ามาแจ้งในรายการให้ทราบว่าการเดินทางในเส้นทางไหนเป็นอย่างไร เส้นทางใดรถติดมากให้หลีกเลี่ยง อรรถประโยชน์ของรายการนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการรายงานสภาพการจราจรเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการประสานงานแจ้งเหตุให้ตำรวจจราจรอำนวยความสะดวกให้กับรถอุบัติเหตุที่นำคนส่งโรงพยาบาล ตลอดจนแจ้งการแจ้งว่ามีผู้โดยสารที่ล้นของที่นั่งไว้ในรถ การแจ้งเหตุด่วนเหตุร้าย เป็นตัวอย่างของการสร้างความเข้มแข็งของสังคม

ความเป็นนวัตกรรมสังคม

- เป็นชุมชนแบบใหม่ที่เรียกว่า “ชุมชนทางอากาศ”
- เกิดจากความพยายามที่จะช่วยแก้ปัญหาการจราจรให้แก่ส่วนรวม (เป็นปัญหาที่สะสมไม่ได้ก้าวกระโดด)
 - เป็นวิธีการสร้างสรรค์ที่ใช้แก้ปัญหา นำไปปฏิบัติจนได้ผล
 - ได้ประโยชน์ทั้งทางธุรกิจและทางสังคม
- เป็นการร่วมมือ ร่วมใจของคนที่ร่วมเป็นเครือข่ายโดยไม่ต้องมีการร้องขอ
 - เป็นที่รู้จักในสังคมว่าทำงานให้กับส่วนรวม
- ทำให้เครือข่ายเกิดความรู้สึกเป็นส่วนร่วม ส่งเสริมจิตสำนึกต่อสาธารณะ

“สถาบันนวัตกรรมและพัฒนาระบบการเรียนรู้”

ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2545 โดยคณาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ที่มีความสนใจด้านกระบวนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เป้าหมายหลักคือการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์เพื่อให้มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นสังคมและภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็น มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่ไม่ใช่การท่องจำจากตำราหรือฟังจากครูผู้สอนในชั้นเรียนอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ให้ผู้เรียนเฝ้าหาความรู้ เป็นคนอยากรู้ ต้องการค้นหาลองใหม่ เป็นนิสัย (คัดย่อจากการสัมภาษณ์ รศ. ดร. ภิญญา พานิชพันธ์ และ รศ. พิณทิพ รื่นวงษา และดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากภาคผนวก ข.)

ความเป็นนวัตกรรมสังคม

- พัฒนาวิธีการเรียนการสอนและสื่อการสอนใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของพลังปัญญา
 - มุ่งผลลัพธ์ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนให้ต้องการเรียนรู้อย่างแท้จริง
 - เกิดขึ้นจากเครือข่ายผู้สอนที่มีความสนใจสอดคล้องกัน

“แนวคิดทำอยู่ทำกิน ของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม”

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ได้เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสเมื่อมีปัญหาหนี้สินจากการทำไร่มันสำปะหลัง จากที่มีที่ดินหลายร้อยไร่ ยิ่งทำก็ยิ่งจน ต้องขายที่ดินที่มีอยู่ใช้หนี้ไปเรื่อยๆ จนเกือบหมด จนเมื่อปัญหารุมเร้ามากเข้า จึงเริ่มมาคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างจริงจัง และเริ่มเห็นว่าการปลูกเพื่อขายอย่างเดียวถึงแม้จะมีรายได้มาก แต่รายจ่ายกลับมากกว่ายิ่งทำยิ่งเป็นหนี้ แต่ถ้าหากขายได้น้อย แต่ไม่มีรายจ่าย หรือมีแต่น้อย ก็พออยู่พอกินได้ ผู้ใหญ่วิบูลย์ ได้เปลี่ยนวิธีการผลิต จาก “ทำขายซื้อกิน” มาเป็น “ทำอยู่ทำกิน” หรือปลูกทุกอย่างที่กิน และกินทุกอย่างที่ปลูก จนปัจจุบันสามารถขยายเครือข่ายเกษตรกรรายย่อยรอบป่าตะวันออกขึ้น ชาวบ้านที่ดำเนินการผลิตตามแนวคิดของผู้ใหญ่ต่างก็พ้นจากการเป็นหนี้ ลดรายจ่ายลง มีทรัพย์สินเป็นต้นไม้ และมีชีวิตที่เป็นสุข (สปรส. 2545)

ความเป็นนวัตกรรมสังคม

- เปลี่ยนวิธีคิดแบบเดิมในเรื่องการเกษตรจากทำเพื่อขาย เป็นทำเพื่อบริโภคเหลือจึงขาย
 - เป็นการคิดนอกกรอบ
 - มุ่งมั่น ดำเนินงานอย่างจริงจังจนเกิดผลสำเร็จ
- ขยายแนวคิด สร้างเครือข่าย เกิดเป็นแนวทางใหม่ของสังคม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

โครงการ/กิจกรรม หรือแนวคิดที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นมีลักษณะที่เป็นจุดร่วมอยู่หลายประการที่สำคัญคือมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความต้องการหาแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา
2. แนวทางที่คิดนั้นเกิดจากภายใน คือตัวเอง หรือชุมชนเอง ไม่ได้เกิดจากการสั่งการ หรือจากนโยบายภายนอก
3. มีจิตสำนึกสาธารณะ ที่ต้องการให้สังคมโดยรวมดีขึ้น ถึงแม้จะเริ่มจากการแก้ปัญหาของตนเองในช่วงต้น แต่เมื่อแนวคิดสามารถแก้ปัญหาได้จริง ก็ขยายออกสู่สังคมในวงกว้างขึ้น

ดังนั้นจึงอาจจะนับได้ว่ากิจกรรมที่มีลักษณะดังกล่าวเข้าข่าย นวัตกรรมสังคม

องค์กร/หน่วยงานที่สนับสนุนนวัตกรรมสังคม

ในประเทศไทยมีองค์กรที่ทำงานในลักษณะสนับสนุนให้เกิด “นวัตกรรม” มากมาย ในบทความนี้จะเสนอตัวอย่างที่สำคัญ 5 องค์กร คือ สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม (กพน) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (กองทุนชุมชน หรือ SIF) และธก้าประเทศไทย สามองค์กรแรกเป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยรัฐ มีลักษณะเป็นองค์กรอิสระ แต่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรที่สี่ตั้งขึ้นโดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก บริหารโดยธนาคารออมสิน ส่วนองค์กรที่ห้าเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยภาคเอกชน และไม่รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งการศึกษารูปแบบการทำงานของ 5 องค์กรนี้จะใช้เป็นตัวอย่างและแนวทางในการจัดตั้ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนนวัตกรรมสังคม ในส่วนต่อไปนี้จะสรุปวัตถุประสงค์องค์กรและลักษณะการให้การสนับสนุนของแต่ละองค์กรทั้ง 5 องค์กรดังกล่าว

สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม (กพน.)⁹

ตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยนโยบายเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 และข้อเสนอของคณะกรรมการปรับโครงสร้างและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (กทช) โดยตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติ

⁹ สรุปจาก “รายงานประจำปี 2545 กองทุนพัฒนานวัตกรรม” สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พุทธศักราช 2534 ซึ่งพันธกิจหลักของสำนักงานคือการให้การสนับสนุน **โครงการนวัตกรรม**ที่มีศักยภาพให้สามารถนำไปสู่**ภาคการผลิตจริง**ได้ โดยเน้นให้การสนับสนุนแก่ภาคการผลิตทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร และภาคบริการ โดย**เน้นที่ภาคธุรกิจ** และให้กับ**กลุ่มบุคคล**มากกว่าให้กับปัจเจกบุคคล

กิจกรรมการให้การสนับสนุนของสำนักงานมีทั้งในรูปเงินทุนทั้งเป็นเงินอุดหนุน เงินกู้ เงินลงทุน หรือหลายแบบรวมกัน (ส่วนใหญ่ไม่เกินร้อยละ 50 ของงบค่าใช้จ่ายทั้งหมด) ให้การสนับสนุนทางวิชาการและทางด้านการทำธุรกิจ ทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลสำเร็จของโครงการนวัตกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมนวัตกรรมในประเทศ และ การสร้างเครือข่ายนวัตกรรมของประเทศ เพื่อเชื่อมโยงหน่วยงานที่เป็นความรู้ กับภาคการผลิตและภาคธุรกิจบริการให้สามารถนำความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ไปใช้ประโยชน์จนถึงตลาดผู้บริโภค

งบประมาณได้รับจัดสรรเงินกู้ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจำนวน 100 ล้านบาทในปี 2543-2544 เพื่อเป็นทุนประเดิมในการจัดตั้งสำนักงานและกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน และปัจจุบันกองทุนได้จัดทำแผนการดำเนินงาน 5 ปี (2545-2549) ดำเนินงาน 3 แผนหลัก 9 แผนงาน วงเงิน 1,420 ล้านบาท

การดำเนินงานของกพน. โดยส่วนใหญ่เน้นนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่น่าสนใจที่จะสนับสนุนนวัตกรรมสังคมคือการดำเนินงานในแผนหลักที่ 2 ในการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมให้เกิดในสังคมไทย มีการสร้างแรงจูงใจ การยกย่อง และ การพัฒนาการใฝ่รู้ ซึ่งเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในสังคม หากมีผู้ใฝ่รู้ มีแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรม ก็จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมของการเรียนรู้มากขึ้นในอนาคต

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือ the Thailand Research Fund (TRF) เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2535 ใน สมัยรัฐบาล ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน โดยตระหนักว่าสังคมไทยที่ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกยุคไร้พรมแดน กำลังประสบปัญหาที่ทวีความซับซ้อนมากขึ้นทุกขณะ การยกระดับสังคมไทยเพื่อการแข่งขันและร่วมมือกับนานาประเทศได้อย่างมีศักดิ์ศรี จึงต้องอาศัยสติปัญญาความรู้และเทคโนโลยีที่ผลิตขึ้นเองภายในประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่จะ**สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้** เพื่อใช้แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดย**ใช้การวิจัยเป็น** สะพานพาดผ่าน เพื่อนำ

สังคมไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตและสามารถยืนหยัด ท่ามกลางกระแสโลกที่เชี่ยวกรากได้อย่างมั่นคง เพราะเป็นสังคมที่รู้จักใช้ความรู้และสติปัญญาในการแก้ปัญหา

ภารกิจของสกว. จะสนับสนุนกระบวนการสร้างความรู้ สร้างนักวิจัย และสร้างระบบการวิจัย เพื่อตอบคำถามและเสนอทางเลือกให้สังคม ซึ่งครอบคลุมทั้งในระบบเศรษฐกิจภาคดั้งเดิม และสมัยใหม่ โดยใช้จุดเด่นด้านการบริหารการวิจัย เพื่อยกระดับขีดความสามารถของประเทศด้วยการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบาย การยกระดับความรู้ของสังคม และการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทั้งนี้โดยมียุทธศาสตร์การทำงานของ สกว. ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2546-2549) ดังนี้

1. สนับสนุนการประสานศักยภาพของส่วนต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นพลังในการพัฒนา (synergy)
2. ผลสมผสานกระบวนการสร้างคนอยู่ในการพัฒนา งานวิจัยทุกขั้นตอน
3. ใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือพัฒนา

โดยตั้งอยู่บนความมุ่งมั่นว่า **“สังคมที่จะเจริญก้าวหน้าได้อย่างมีทิศทางและมั่นคงต้องมีงานวิจัยเป็นฐาน”** ซึ่งหมายถึง มีทั้งตัวความรู้ มีกระบวนการสร้างความรู้ มีระบบและบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างความรู้ และมีวัฒนธรรมการใช้ความรู้ในทุกภาคส่วนของประเทศ ทั้งนี้จะต้องครอบคลุมทั้งในสังคมภาคสมัยใหม่และสังคมฐานราก รวมทั้งการเชื่อมโยงทั้งสองภาคให้ดำเนินอยู่ได้อย่างเกื้อกูลกันเท่าทันโลกาภิวัตน์ที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก <http://www.trf.or.th>)

ตัวอย่างโครงการที่ สกว. สนับสนุน ซึ่งเข้าข่ายนวัตกรรมสังคม เช่น การจัดตั้งฝ่ายวิจัยชุมชนของ สกว. ขึ้นในปี 2539 เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในมิติต่างๆ ของชุมชน และจัดตั้งสำนักงานภาคเหนือในปี 2541 เพื่อสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชนโดยใช้แนวทางการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ ซึ่งเป็นแนวทางใหม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ “ล่างขึ้นบน” อย่างแท้จริง เพราะโจทย์ของการทำงานวิจัยและพัฒนาไม่ได้เกิดวางไว้ก่อนเช่นเดิม แต่เป็นโจทย์การพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้งานที่เกิดขึ้นเป็นงานเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในตัวกระบวนการเองโดยไม่ต้องไถ่ถามว่าใครจะได้อะไรจากการวิจัยนี้ ทั้งกระบวนการอาจเรียกกรวมได้ว่าเป็น “กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน” สกว. ภาคเหนือได้เริ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากการรวบรวมกลุ่มแกนจากโครงการวิจัยที่มีการดำเนินงานอยู่ก่อนแล้วเป็นสำคัญ อาทิ กลุ่มเศรษฐกิจสังคมเกษตรผู้เลี้ยงโคนม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และงานวิจัยเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้โดยจัดให้มีที่ปรึกษาวิจัยท้องถิ่น (Research Counselors) เพื่อทำหน้าที่พัฒนาโครงการเป็นพี่เลี้ยงให้กับนักวิจัยท้องถิ่นในด้านทักษะการวิจัยและประสบการณ์การพัฒนาเป็นการเสริมในด้านคุณภาพของงานวิจัยและขยายพื้นที่การทำงานมากขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สาขาภาคเหนือ, 2543)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีใช้ส่วนราชการ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ.2544 เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่เดือนเมษายน 2544 มีหน้าที่ผลักดัน กระตุ้น สนับสนุน และร่วมงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ ให้บรรลุผลในการลดอัตราการเจ็บป่วยและเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ซึ่งล้วนเกิดจากโรคภัยที่สามารถป้องกันได้ เช่น การสูบบุหรี่ อุบัติเหตุ หรือการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น การสร้างเสริมสุขภาพจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหา ซึ่งเน้นหนักไปที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เช่น เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ งดสุราและบุหรี่ สัมผัสอย่างปลอดภัย อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ป้องกันโรคขณะมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น สสส.จึงมีภารกิจกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความเชื่อ และปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิต ช่วยลดภาระทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

การสร้างเสริมสุขภาพเป็นเรื่องของทุกคนและทุกองค์กรในสังคมที่ต้องการพัฒนากิจกรรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ดังนั้นภาคีของ สสส. จึงไม่จำกัดเฉพาะองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่เป็นองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน แหล่งเงินทุนหลักของสสส.มาจากเงินบำรุงที่รัฐจัดเก็บจากผู้ผลิตและนำเข้าสุราและยาสูบในอัตราร้อยละ 2 ของภาษีที่ต้องชำระ

สสส.มีบทบาทในการสนับสนุนหน่วยงานภาคีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- **ข้อมูลและคำแนะนำทางด้านวิชาการ** เพื่อให้เกิดการดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ
- **การเชื่อมประสาน** ให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีจุดหมายร่วมกัน สามารถทำงานได้อย่างสอดคล้องและเกื้อหนุนกัน
- **เงินทุน** เพื่อให้โครงการต่างๆ ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ไม่หยุดอยู่เพียงในจินตนาการ
- **การนำผลไปเผยแพร่สู่สาธารณะ** เพื่อให้สังคมได้รับรู้และได้เห็นแบบอย่างที่ดี เกิดการกระตุ้นให้ผู้คนแสดงความคิดเห็น อันจะเป็นแรงกระตุ้นในการดำเนินโครงการตัวอย่าง และเกิดการนำไปทดลองปฏิบัติอย่างแพร่หลายในวงกว้าง
- **เสนอรัฐบาล** เมื่อได้ข้อสรุปเชิงนโยบายจากงานวิจัยหรือโครงการตัวอย่างดีๆ เพื่อขยายผลเป็นนโยบายสาธารณะหรือผลักดันในวงกว้าง

เนื่องด้วย สสส. เป็นองค์กรใหม่ที่ตั้งตั้งขึ้นมาไม่นานจึงมีตัวอย่างกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นการสนับสนุนเรื่องนวัตกรรมสังคมที่ปรากฏชัดเจนต่อสาธารณชนไม่มากนัก โครงการหนึ่งที่ สสส.ให้การสนับสนุนซึ่งเข้าข่ายนวัตกรรมสังคม ได้แก่ รายการ **“นี่แหละชีวิต”** ที่ถ่ายทอดเป็นรายการโทรทัศน์ออกอากาศทางช่อง 5 ทุกวันจันทร์ระหว่างเวลา 20.30-21.30 น. นับตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2544 ดำเนินรายการโดย แม่ชี ศันสนีย์ เสถียรสุตและคณะทำงานจากเสถียรธรรมสถาน มีพิธีกรและแขกรับเชิญเข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นในรายการ โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นจากแนวคิดว่าการมีสุขภาพที่ดีนั้นจะต้องพิจารณาทั้งมิติทางด้านกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งในสังคมไทยยังขาดการสนับสนุนเรื่องสุขภาพในมิติของจิตวิญญาณ คณะผู้ร่วมงานจึงได้พัฒนาโครงการขึ้นเพื่อขอรับการสนับสนุนจากสสส. จัดเป็นรายการโทรทัศน์ที่ให้สาระเรื่องการสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณ เปิดโอกาสให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมเผยแพร่รายการสู่สาธารณชน ทั้งนี้ สสส. ได้ให้การสนับสนุนโครงการในลักษณะ Media sponsorship เป็นระยะเวลาหนึ่งปีครึ่ง ผลการดำเนินงานพบว่าจากเดิมในระยะแรก ที่ สสส. ให้การสนับสนุนการเผยแพร่รายการ 100% เต็มโดยไม่มีผู้อื่นร่วมให้การสนับสนุน เมื่อเผยแพร่รายการไปได้ระยะหนึ่งทางรายการได้รับการตอบรับจากภาคเอกชนหลายแห่งที่ขอสนับสนุนเป็น sponsor ให้กับรายการ และล่าสุดทางรายการได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการด้วยการบริจาคเงินสนับสนุนการจัดทำตอนละ 1 บาท มีจำนวนผู้ที่สนใจร่วมบริจาคเงินเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (กองทุนชุมชน หรือ SIF Social Investment Fund)¹⁰

วิกฤตเศรษฐกิจในปลายปี พ.ศ.2540 ทำให้คนไทยเริ่มปรับเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาจากเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักมาเป็นการพึ่งตนเองให้มากขึ้น และแนวคิดนี้ได้พัฒนามาเป็นขบวนการกอบบ้านกู้เมือง ส่งผลให้ความตื่นตัวของชาวบ้านและคนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของรัฐ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้บัญญัติศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ไปเน้นเรื่องชุมชนและคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เป็นทิศทางที่หันกลับมาเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งภายในประเทศ ต่อมาเมื่อรัฐบาลกู้เงินธนาคารโลกมาเพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤตเศรษฐกิจภายใต้ โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project – SIP) เพื่อใช้สำหรับจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการที่ก่อให้เกิดการจ้างงานและบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในระยะสั้น โดยกระทรวงการคลังมอบให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารจัดการ 2 กองทุน คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า กองทุนชุมชน และอีกกองทุนหนึ่งคือ กองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (Regional Urban Development – RUDF)

“สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม” ทำการบริหารงานกองทุนโดยธนาคารออมสิน ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น มีคณะกรรมการบริหารกำกับดูแลการทำงานของสำนักงานฯ การสนับสนุนโครงการที่องค์กรชุมชนเสนอขอรับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม หรือกองทุนชุมชนนี้ เป็นการสนับสนุนแบบให้เปล่า

¹⁰ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมสังคมของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม คือการส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งในพื้นที่บ้านหนองกลางดง ต.ศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ได้ใช้กระบวนการในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ค้นหาข้อ มูลปัญหาต่างๆในหมู่บ้าน และพบว่าหมู่บ้านมีรายได้รวมกันกว่า 16 ล้านบาท มีรายจ่ายรวมกันกว่า 15 ล้านบาท และมีหนี้มากถึง 13 ล้านบาท จากข้อมูลนี้นำไปสู่การคิดแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีการเชื่อมโยงและพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์ การจัดทำร้านค้าชุมชนเพื่อเก็บเงินไหลออก การทำนุ้ยหมัก นุ้ยอินทรีย์เพื่อลดค่าใช้จ่ายลง ทำให้หมู่บ้านนี้มีความคิดที่จะพึ่งตนเอง มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน กระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

อโชกาประเทศไทย

“อโชกา (Ashoka): ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม” เป็นองค์กรเอกชนไม่แสวงผลกำไร ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2523 ปัจจุบันมีสำนักงานใหญ่ที่วอชิงตัน ดี ซี สหรัฐอเมริกา และมีสำนักงานในประเทศไทยเมื่อปีพ.ศ. 2532 ปัจจุบันมีประเทศต่างๆที่เป็นเครือข่ายทั้งหมด 44 ประเทศ มีผู้ประกอบการสังคมที่ได้รับการคัดเลือก กว่า 1,200 คนทั่วโลก อโชกาได้รับทุนสนับสนุนจากบุคคล มูลนิธิ และนักธุรกิจเอกชน และจากประชาชนที่ เห็นความสำคัญของการสนับสนุน ผู้ประกอบการสังคมให้เข้มแข็งขึ้น **ภารกิจหลัก**ของ อโชกา คือการค้นหา และสนับสนุนบุคคลที่ทำงานเพื่อสังคมที่มีลักษณะเป็น “ผู้ประกอบการสังคม” คือมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นในการหาวิธีการใหม่ๆเพื่อแก้ปัญหาสังคม และยืนหยัดในการปฏิบัติจนเกิด ผล (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน www.ashoka.org)

คุณลักษณะของผู้ประกอบการสังคม ที่อโชกามองหาและให้การสนับสนุนที่สำคัญมี 4 ประการ

1. มีความคิดใหม่ที่สร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาสังคม โดยพยายามที่จะเสนอ ทดลอง ตรวจสอบวิธีการ และหาทางแก้ปัญหาจนบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนมุ่งมั่นที่จะผลักดันงานของตนให้ก้าวหน้าไปไม่ย่อท้อ
2. มีลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการสังคม คือ มีวิสัยทัศน์ชัดเจน มีความคิดสร้างสรรค์ และมีแนวทางในการทำงาน สามารถพัฒนาความคิดของตนให้เป็นระบบ เพื่อนำไปปฏิบัติได้จริง และยืนหยัดในการนำไปปฏิบัติจนกว่าจะเกิดผล
3. มีคุณธรรม เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ ซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่ไว้วางใจและยอมรับของชุมชนและสังคม
4. มีความสามารถบริหารโครงการหรือพัฒนาแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสังคม ที่ส่งผลกระทบในวงกว้างและลึกซึ้ง โดยการพิจารณาว่าโครงการหรือแนวคิดนั้นจะช่วยให้ประชาชน หรือชุมชน มีชีวิต

หรือสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างไร และกิจกรรมของโครงการนั้น มีความสำคัญต่อประชาชน หรือชุมชนมากน้อยเพียงใด

การทำงานของโอซาก้า คือการค้นหาผู้ประกอบการสังคมที่มีคุณลักษณะดังกล่าวในแต่ละประเทศ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง การค้นหาโอซาก้ามี “ผู้เสนอชื่อ” (nominator) อยู่ในประเทศต่างๆ ที่จะเสนอชื่อผู้ที่คุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ของโอซาก้า โดยให้ตัวแทนแต่ละประเทศทำหน้าที่คัดกรองรายชื่อต่างๆ เหล่านั้น และศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจทำโดยการสอบถามข้อมูลจากแหล่งอ้างอิง การเยี่ยมพื้นที่ การสัมภาษณ์ เพื่อจัดทำข้อมูลของแนวคิด และคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องผ่านความเห็นชอบจากผู้พิจารณาที่เป็นตัวแทนประเทศนั้น และจากประเทศอื่นที่เป็น second opinion รวมทั้งผ่านการเห็นชอบจากกรรมการในประเทศอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์ แล้วจึงเสนอชื่อไปยังกรรมการบริหารของโอซาก้าเพื่อพิจารณาขั้นสุดท้าย

การให้การสนับสนุนของโอซาก้า

เนื่องจากโอซาก้าไม่ใช่องค์กรในลักษณะสวัสดิการ แต่เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการสังคมที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ การให้ทุนสนับสนุนจึงเน้นให้กับบุคคลที่มีลักษณะโดดเด่นสามารถผลักดันความคิดเห็น หรือแนวทางของตนให้สำเร็จได้ การสนับสนุนของโอซาก้าจึงเน้นการทำให้ผู้ประกอบการสังคมเหล่านั้นสามารถที่จะทุ่มเทการทำงานนั้นได้อย่างเต็มที่ โอซาก้าจึงให้ทุนในลักษณะที่เป็นเงินค่าครองชีพแก่ผู้ประกอบการสังคมเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว ซึ่งอาจแตกต่างกันตามความจำเป็นของแต่ละคน โดยการดำเนินโครงการต้องใช้เงินจากแหล่งทุนอื่น

นอกจากเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวแล้ว โอซาก้าให้การสนับสนุนทางวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม การประสานเครือข่ายระหว่าง Fellow ของประเทศต่างๆ และการสนับสนุนด้านต่างๆ จากเครือข่ายองค์กรประชาสังคมและภาคธุรกิจเอกชน

แหล่งเงินทุนของโอซาก้า

โอซาก้าให้การสนับสนุนในขั้นตอนของการเริ่มนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ โดยมีเงินสนับสนุนจากภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน และประชาชน โอซาก้าไม่รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ หรือจากบริษัทข้ามชาติ เพื่อให้การทำงานมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ไม่ถูกครอบงำในเรื่องนโยบาย (ข้อมูลจากเอกสารโอซาก้า และการสัมภาษณ์คุณสินี จักรธรานนท์)

วิเคราะห์สรุปการให้การสนับสนุนวัดกรรมสังคมโดยองค์กรทั้ง 5 แห่งดังกล่าว

การสนับสนุน	SIF	กพน	สกว	สสส	อโชก้า
ให้กับใคร					
ปัจเจกบุคคล	✓		✓	✓	✓
องค์กร	✓	✓	✓	✓	
ชุมชน	✓		✓	✓	
ให้ในกิจกรรมอะไรบ้าง					
เงินทุนทำกิจกรรม	✓	✓	✓	✓	
ค่าใช้จ่ายส่วนตัว/ค่าตอบแทน			✓	✓	✓
วิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓
สร้างเครือข่าย	✓	✓	✓	✓	✓
จัดเวที	✓	✓	✓	✓	✓
ยกย่องสนับสนุน		✓	✓		✓
ให้การสนับสนุนในขั้นตอนไหน					
พัฒนาความคิด	✓	✓	✓	✓	
เริ่มนำความคิดไปสู่การปฏิบัติ	✓	✓	✓	✓	✓
พัฒนารูปแบบการดำเนินงาน	✓	✓	✓	✓	
เริ่มขยายผลไปสู่ชุมชน/สังคม	✓	✓	✓	✓	
แหล่งเงินทุน					
เงินจากภาครัฐ		✓	✓	✓	
เงินจากแหล่งเงินต่างประเทศ	✓				✓
เงินจากภาคเอกชน					✓
เงินจากภาคประชาชน					✓
รายได้จากการดำเนินงาน			✓		

สำนักงานสนับสนุนนวัตกรรมสังคมควรมีขอบเขตการทำงานอย่างไร?

แนวทางการทำงานของหน่วยงานต่างๆข้างต้นมีหลายกิจกรรมที่มีลักษณะสนับสนุนนวัตกรรมสังคม ซึ่งหากสำนักงานสนับสนุนนวัตกรรมสังคมจะจัดตั้งขึ้น จึงมีคำถามที่ต้องขบคิดหลายคำถาม เช่น

- ? จุดเด่นของสำนักงานสนับสนุนนวัตกรรมที่แตกต่างจากหน่วยงานอื่นคืออะไร
- ? สำนักงานนี้จะดำเนินการเฉพาะกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นๆไม่ทำเท่านั้น หรือไม่ หรือมีกิจกรรมบางส่วนที่ซ้อนทับกันได้ หากซ้อนทับกันได้ จะเป็นกิจกรรมอะไร หรือประเภทใด
- ? สำนักงานนี้จะเพิ่มมูลค่าให้การดำเนินงานเดิมที่มีอยู่ได้อย่างไร
- ? สำนักงานฯตั้งเป้าหมายสุดท้ายไว้อย่างไร
- ? สำนักงานฯจะเน้นที่ “ผู้กระทำ” หรือ “ผลลัพธ์” หรือทั้งสองอย่าง
- ? กิจกรรมของสำนักงานฯสนับสนุนนวัตกรรมสังคมควรมีอะไรบ้าง
- ? อะไรคือสิ่งที่ไม่เข้าข่าย นวัตกรรมสังคม

ฯลฯ

คำถามต่างๆเหล่านี้ต้องการการระดมสมองเพื่อหาความชัดเจนพอสมควร ในขั้นต้นนี้ขอเสนอแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการอภิปราย ดังนี้

จุดเด่นของสำนักงานสนับสนุนนวัตกรรมที่ต่างจากหน่วยงานอื่นคืออะไร?

สำนักงานฯควรมุ่งเน้นสนับสนุนเฉพาะสิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดใหม่ วิธีการใหม่ กระบวนการใหม่ รูปแบบใหม่ โดยความหมายของคำว่า “ใหม่” ไม่ได้หมายความว่าไม่เคยมีมาก่อนเท่านั้น แต่รวมถึงการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นด้วย โดยมีเป้าหมายว่าสิ่งใหม่ๆ เหล่านี้จะเชื่อมโยงเกิดเป็นเครือข่ายของการพัฒนาที่ใช้พลังปัญญาและวิธีการใหม่ๆ ที่ส่งผลทำให้สังคมโดยรวมเข้มแข็งขึ้น

สำนักงานนี้จะดำเนินการเฉพาะกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นๆไม่ทำเท่านั้น หรือไม่?

หากจะพิจารณาจากการตีความคำว่าใหม่ให้ครอบคลุมถึงการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นด้วยแล้ว การดำเนินการของสำนักงานนี้คงจะหนีไม่พ้นที่จะมีบางส่วนที่ซ้อนทับกับการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นที่ดำเนินการอยู่แล้ว แต่ไม่ใช่การซ้อนทับในลักษณะ “ซ้ำซ้อน” แต่เป็นการ “ซ้ำเสริม” ซึ่งกันและกัน ซึ่ง รศ. ดร. อเนก เหล่าธรรมทัศน์ใช้คำว่า win win situation หรือ positive sum ดังนั้นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสำนักงานนี้ นอกจากการให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดนวัตกรรมสังคมแล้ว ต้องสร้างภาคีเครือข่ายระหว่าง

หน่วยงานที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างกัน เสริมแรงซึ่งกันและกัน หรือเชื่อมต่อกิจกรรมระหว่างกันในลักษณะเครือข่ายได้ด้วย

นอกจากนี้ถึงแม้ว่าจะมีกิจกรรมที่ซ้อนทับกัน แต่ก็ควรที่จะมีความชัดเจนในพันธกิจของสำนักงานฯว่า จะมุ่งเน้นเฉพาะการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งใหม่ๆเพื่อพัฒนาสังคมเท่านั้น หากกิจกรรมใดๆไม่เข้าข่ายดังกล่าวจะเป็นพันธกิจของหน่วยงานอื่น

สำนักงานนี้จะเพิ่มมูลค่าให้กับการดำเนินงานเดิมที่มีอยู่ได้อย่างไร?

การตั้งสำนักงานใหม่คงต้องตอบคำถามว่าสำนักงานใหม่นี้จะเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งเดิมได้อย่างไร และมีความจำเป็นแค่ไหนกับการตั้งสำนักงานใหม่ ซึ่ง ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ได้ให้ความเห็นว่าสำนักงานนี้ควรมองหาช่องว่างแล้วดำเนินงานในส่วนที่สำนักงานอื่นไม่ได้ทำ ขณะเดียวกันสามารถเสริมต่องานที่หน่วยงานอื่นทำอยู่แล้วให้ยืนยาวต่อไปได้ หรือสร้างเป็นเชิงซ้อน คือสร้างภายใต้ความเหมือนกันและความแตกต่างกันได้ และน่าจะทำงานในลักษณะต่อยอด ขยาย และร้อยเชื่อมประสานสร้างเครือข่ายและเปิดเวที (ดร.สินธุ์ สโรบล) ในขณะเดียวกันสำนักงานฯ ควรจะเป็นแหล่งให้ข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ให้รับรู้ได้ว่าคนในสังคมต้องการอะไร คนที่สนใจจะเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างไร (รศ.ดร. ภิญญู พานิชพันธ์) นอกจากนี้สำนักงานฯจะต้องเป็นองค์กรที่เอื้อต่อระบบเปิด สามารถระดมคนให้เข้ามาร่วมอยู่ในกระบวนการคิดค้น เปิดเวที เปิดพื้นที่ให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างสร้างสรรค์และทั่วถึง ให้สามารถเรียนรู้ รับรู้วิธีคิดของกันและกันตลอด ไม่หยุดนิ่ง ต้องเปลี่ยนวิธีคิดแบบเก่า หากผู้ร่วมงานที่สนใจมักเขม้น ใช้วิธีคิดใหม่ๆ กล้าที่จะคิดออกนอกกรอบที่เคยชิน มีกลไกเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการเกิดองค์การอาสาสมัครที่ทำงานให้กับสังคมมากขึ้น (ดร. อานันท์ กาญจนพันธ์) ดังนั้นมูลค่าเพิ่มของหน่วยงานจึงอยู่ที่การเติมเต็มช่องว่างของการดำเนินงานเดิม การต่อยอดของเดิม การผสมผสานระหว่างของเดิมกับของใหม่ และการเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆเข้าด้วยกัน

สำนักงานฯตั้งเป้าหมายสุดท้ายไว้อย่างไร?

เป้าหมายสุดท้ายของสำนักงานฯอาจเป็นสิ่งที่เปราะบาง เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ปัญหา หรือพัฒนาการของสำนักงานฯ มีแนวความคิดที่หลากหลายในเรื่องเป้าหมายสุดท้ายของสำนักงานฯ โดยนักวิชาการบางท่านเห็นว่า สำนักงานฯควรทำหน้าที่ในการเปลี่ยนคน จากไม่มีสาระเป็นมีสาระ มีความสุขจากการทำงาน (ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช) หรือ สำนักงานฯควรสร้างกลไกที่จะสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย) ในอีกมุมมองหนึ่งคือการเปลี่ยน mindset ของคนในสังคมจากเอกนิยาม ให้เป็นพหุ

นิยม ยอมรับความแตกต่าง และอยู่ร่วมกันได้ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์มากกว่าเชิงทำลายล้างกัน (รศ.ดร. อเนก เหล่าธรรมทัศน์) ซึ่งทั้งหมดนี้มองเป้าหมายสุดท้ายของสำนักงานฯไว้ที่**ตัวคน**

ในอีกมุมมองหนึ่งเห็นว่าหรือมองว่าสำนักงานฯควรเป็น warning system คือต้องเป็นแหล่งความรู้ในทุกด้าน เพื่อให้เกิดความสงบสุข ลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม (ผศ.ดร. สันติ์ สโรบล) ซึ่งมองเป้าหมายสุดท้ายที่**สังคม** มากกว่าที่**ตัวคน**

สำนักงานฯจะเน้นที่ “คน” หรือ “สังคม” หรือทั้งสองอย่าง?

การแบ่งแยกระหว่างคน หรือสังคมโดยเด็ดขาดอาจจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การสร้าง “คน” ให้มีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ มีจิตใจสาธารณะ เมื่อเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ ย่อมเกิด critical mass ทำให้เปลี่ยนแนวคิดของสังคมโดยรวมได้ (คุณสินี จักรธรานนท์) ดังนั้นสำนักงานฯจึงอาจมุ่งเน้นทั้งสองด้าน ในลักษณะเสริมซึ่งกันและกัน การสนับสนุนคน หรือ องค์กร หรือชุมชน จึงต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ของสังคมที่จะได้รับไปพร้อมกันด้วย คือคน หรือองค์กร หรือชุมชน นั้น ควรที่จะมีคุณสมบัติของความเป็น “นวัตกรรมสังคม” หรือ “นวัตกรรมกรรมสังคม” คือมีคุณลักษณะ 5 ประการ¹¹

1. ไม่จำนนต่อปัญหา
2. มีจินตนาการที่สร้างสรรค์
3. มุ่งให้สังคมดีขึ้น มีจิตใจสาธารณะ
4. พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติ
5. สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้

ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้อาจใช้เป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการคัดเลือกคน องค์กร หรือชุมชน ที่สำนักงานฯจะให้การสนับสนุนได้ โดยคาดหวังว่าการสนับสนุนผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าว จะทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่เป็น นวัตกรรมสังคมได้ โดยที่ในกระบวนการสนับสนุนจะทำให้เกิดกลุ่มบุคคลที่เข้มแข็งขึ้น และนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็งต่อไป

¹¹ คุณลักษณะดังกล่าวประมวลจากลักษณะของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และแนวคิดของนักวิชาการ นักคิดต่างๆ

กิจกรรมการสนับสนุนควรประกอบด้วยอะไรบ้าง?

กระบวนการหรือขั้นตอนของการเกิดนวัตกรรมสังคมตามแนวคิดของ อโชก้า (ซึ่งใช้ว่าผู้ประกอบการสังคม) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. **ขั้นฝึกงาน** เป็นช่วงที่พัฒนาทักษะ และหาประสบการณ์ เรียนรู้ทำความเข้าใจปัญหา วิธีการแก้ปัญหาแบบเดิมที่มีอยู่ เข้าใจกลไก รวมทั้งผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกันเริ่มมองเห็น และตระหนักถึงปัญหา และเริ่มคิดหาแนวทางใหม่ในการแก้ไข
2. **ขั้นเริ่มดำเนินงาน** ในช่วงนี้เริ่มทำความเข้าใจให้ชัดเจน มีรายละเอียดมากขึ้น พร้อมทั้งจะเผยแพร่และขยายความคิดให้บุคคลอื่นได้ พร้อมทั้งจะทุ่มเทเวลาในการทำงานเพื่อให้ความคิดนั้นนำไปทดลองปฏิบัติ และสร้างรูปแบบใหม่ของการแก้ปัญหาให้กับพื้นที่นั้น หรือสาขานั้นได้
3. **ขั้นขยายผลและความยั่งยืน** เป็นช่วงที่นำความคิดขยายออกสู่ระดับประเทศ ความคิดนั้นได้รับการยอมรับในวงกว้าง เกิดการเคลื่อนไหวสังคม ในระดับกว้างเกิดเป็นแนวทางใหม่ของสังคม
4. **ขั้นเกิดผลกระทบระดับโลก** พยายามที่จะขยายออกสู่สังคมโลกให้เกิดผลกระทบ และเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

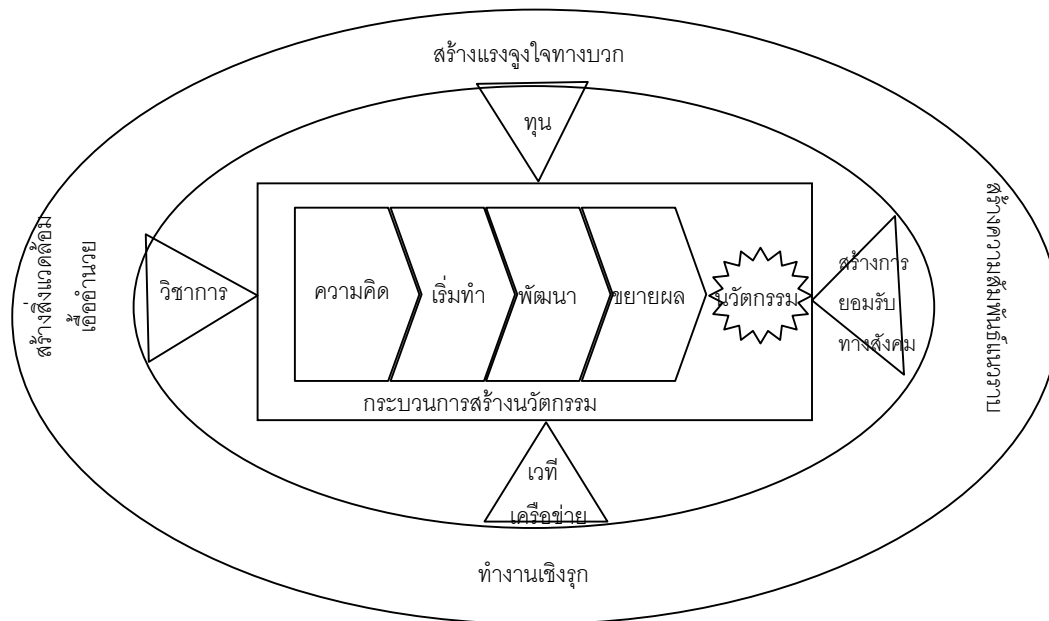
ในการสนับสนุนของสกว. โดยเฉพาะกองทุนภาคให้ความสนับสนุนชุมชนให้คิดค้นปัญหา เพื่อทำการวิจัย ซึ่งนับได้ว่าเป็นการให้การสนับสนุนในขั้นที่หนึ่งคือการช่วยพัฒนาทักษะในการทำวิจัย การเรียนรู้ปัญหา และการหาวิธีการแก้ไข ส่วนอโชก้านั้น จะให้การสนับสนุนในขั้นที่สอง คือเมื่อแนวคิดเริ่มมีความชัดเจนและพร้อมจะลงมือปฏิบัติแล้ว คือนักนวัตกรรมสังคมจะเป็นผู้ที่เห็นปัญหา พยายามคิดหาวิธีการแก้ไข ปัญหาจนมีความชัดเจนในระดับหนึ่งพร้อมที่จะนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ สำหรับสำนักงานสนับสนุนนวัตกรรมสังคมนั้นอาจจะให้การสนับสนุนตั้งแต่เริ่มความคิด โดยให้มีการสร้างความรู้และการจัดการความรู้เพื่อหาแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาได้ด้วย ดังนั้นการสนับสนุนของสำนักงานฯจึงควรครอบคลุมทั้งสี่ขั้นตอน โดยในแต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม กิจกรรมที่อาจให้การสนับสนุนเช่น การให้ทุน การให้ความสนับสนุนทางวิชาการ การสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างผู้ที่ทำงานในสาขาเดียวกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ และทำงานเชื่อมประสานกัน และการจัดเวทีให้มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และเป็นกำลังใจ แรงบันดาลใจซึ่งกันและกัน

การสนับสนุนนั้นควรอยู่บนฐานของปรัชญาการทำงาน 3 ประการคือ

1. **เป็นการทำงานแนวราบ มากกว่าแนวตั้ง** เพื่อให้เกิดการประสานงาน และไม่ครอบงำแนวคิดจากสำนักงานฯไปสู่ภาคีที่ทำงานร่วมกัน

2. ทำงานในเชิงรุก มากกว่าการตั้งรับ และรอรับใบสมัครขอรับการสนับสนุน แต่เป็นการค้นหาผู้ที่เข้าข่าย
3. สร้างสังคมให้อื้ออำนวย โดยการสร้างจุดใจทางบวก การยกย่องนวัตกรรมสังคมที่ทำงานเพื่อสังคม

แผนภูมิการสนับสนุนของสำนักงานฯสนับสนุนนวัตกรรมสังคม

การให้การสนับสนุนของสำนักงานฯอาจพิจารณาได้จากหลายขั้นตอนของการนำไปสู่การเกิดนวัตกรรมสังคม คือ

1. การค้นหา หรือให้มีการเสนอชื่อผู้ที่เข้าข่าย “นวัตกรรมสังคม” ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร หรือชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนในการพัฒนาความคิด หรือริเริ่มสิ่งใหม่ๆ
2. การให้การสนับสนุนในการค้นหาความรู้ หรือหาทางออกในการแก้ปัญหา หรือทำจินตนาการให้เป็นรูปธรรม
3. การให้การสนับสนุนการนำแนวคิด หรือความรู้ แนวปฏิบัติที่ได้ไปสู่การทดลองปฏิบัติ
4. การให้การสนับสนุนการขยายผล แนวทางที่ได้รับการพัฒนาจนเกิดเป็นแนวทางใหม่ของสังคม

การทำงานของสำนักงานฯ ควรเป็นทั้งเชิงรุก คือทำการค้นหาวัตรสังคม และนวัตกรรมสังคม เพื่อให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม และเชิงรับคือ เปิดโอกาสให้มีการเสนอชื่อวัตรสังคม หรือ นวัตกรรมสังคมเพื่อขอรับการสนับสนุนได้ด้วย

ส่วนประเภทของกิจกรรมที่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคมนั้น ควรมีความเป็นพลวัตร ไม่กำหนดตายตัว เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยที่ในแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่ม และแต่ละปัญหา อาจมีแนวทาง และกิจกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นสำนักงานฯ ควรมีความยืดหยุ่นและมีพลวัตรเพื่อเอื้อให้สามารถตอบสนองการดำเนินงานของกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย

อะไรคือสิ่งที่ไม่เข้าข่าย นวัตกรรมสังคม?

สิ่งที่สำนักงานฯ อาจต้องตัดสินใจคือ อะไรบ้างที่ไม่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคม กิจกรรมใดบ้างที่สำนักงานฯ ไม่ควรให้การสนับสนุน ที่เห็นชัดเจนว่าไม่เข้าข่าย น่าจะเป็น **สิ่งที่เคยเป็นของเดิม เรื่องเดิม** รู้กันไปทั่วแล้ว สิ่งซึ่ง**ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน** มากกว่าส่วนรวม หรือ**กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นครั้งคราว** ไม่เกิดผลในระยะยาว และสิ่งซึ่ง**เป็นการสั่งการหรือการกำหนดจากภายนอก**

นอกจากนี้สิ่งที่สำนักงานฯ ควรให้ความระมัดระวังอีกประการคือ การให้การสนับสนุนนั้น**ไม่ควรทำให้เกิดการครอบงำทางความคิดหรือการกระทำ** หรือ**ทำให้เกิดการพึ่งพิงสำนักงานฯ** มากกว่าการพึ่งตนเองในระยะยาว หรือ**ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นผู้รับและผู้ให้** แทนที่จะเป็นภาคีเสมอภาคกัน

คำถามต่างๆ เหล่านี้อาจจะยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน ซึ่งต้องการกระบวนการร่วมคิดร่วมปรึกษา และการหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้สำนักงานฯ ที่จะจัดตั้งขึ้นนั้นเกิดผลดีต่อประเทศโดยส่วนรวมต่อไป

เอกสารอ้างอิงและหนังสืออ่านประกอบ

(ไม่มีชื่อผู้เขียน) “25 ปี PDA มีชัยไม่ใช่แค่ถุงยาง”, สยามธุรกิจ, พ.ศ. 2542

ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ เขื่อนสังคมไทยออกจากโครงสร้างมรณะ กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสา

ธารณสุข, พ.ศ. 2545

ยงยุทธ ขจรธรรม และคณะ, พลังรากหญ้า พลังแผ่นดิน, ขอนแก่น, กองทุนภูมิปัญญาชาวบ้านภาคอีสาน

และ มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตดี จังหวัดขอนแก่น (สนับสนุนโดย สำนักงาน กองทุนเพื่อสังคม), พ.ศ. 2545

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, รวมพลังสร้างสุข, กรุงเทพฯ, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

และโครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก, พ.ศ. 2545

สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม, รายงานประจำปี 2545 กองทุนพัฒนา

นวัตกรรม

เสรี พงศ์พิศ, อินแปง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีกินตลอดชีวิต, กรุงเทพฯ, เจริญวิทย์การพิมพ์, พ.ศ. 2545

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2544, ทุนทางสังคมที่ออกงาม, หนังสือประกอบการแถลงข่าว 2 ปี กองทุนชุมชน

ชน 26 เมษายน 2544, พ.ศ. 2545

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สาขาภาคเหนือ, บทนำ, ในเอกสารการประชุมเรื่อง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น: รากฐานแห่งพลังปัญญา การประชุม “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ครั้งที่ 1 วันที่ 24-26 เมษายน

2543

องค์การโอซาก้า ประเทศไทย, ข้อมูลเกี่ยวกับโอซาก้า เอกสารสำเนา, พ.ศ. 2545

Websites

สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล: <http://www.il.mahidol.ac.th>

สำนักงานกองทุนส่งเสริมการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) <http://www.thaihealth.or.th>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) <http://www.trf.or.th>

Ashoka: Innovators for the Public <http://www.ashoka.org>

การดูงาน

โครงการประกวดนำชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย “มรดกเขตน้อยหุ่นขี้ผึ้ง” พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย 43/2 หมู่ 1

ถนนปิ่นเกล้านครไชยศรี กม. 31 จังหวัดนครปฐม

ผนวก ก.

รายชื่อนักวิชาการ นักคิดที่ขอสัมภาษณ์เพื่อขอความคิดเห็นเรื่องนวัตกรรมสังคม

1. ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รศ. ดร. ภิญโญ พานิชพันธ์ ผู้อำนวยการสถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้
มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รศ. ดร. พิณทิพย์ รื่นวงษา สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
4. ศ. นพ. วิจารณ์ พานิช สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม
5. ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
6. รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม นักวิชาการอิสระ
7. ผศ.ดร.สินธุ์ สโรบล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค
8. คุณอรุณี เวียงแสง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แม่ฮ่องสอน
9. รศ. ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
10. คุณสินี จักรธรานนท์ ผู้แทนโอซาก้าประจำประเทศไทย
11. ผศ.ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน
12. รศ. ดร. อนุชาติ พวงสำลี มหาวิทยาลัยมหิดล
13. รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิชกุล มหาวิทยาลัยมหิดล

ผนวก ข.

รายละเอียดหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนแนวคิดที่นำไปสู่นวัตกรรมสังคม

สำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม

กองทุนพัฒนานวัตกรรม (กพน.) ตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 และตั้งสำนักงานคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนานวัตกรรม ภายใต้พระราชบัญญัติพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พุทธศักราช 2534 พันธกิจหลักของกองทุนพัฒนานวัตกรรม คือ เป็นแกนกลางในระดับปฏิบัติที่จะดำเนินการประสานงานและสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมของประเทศ และส่งเสริมการปรับโครงสร้างและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในด้านต่างๆ เช่นด้านการผลิต การค้า การลงทุน การจัดการ และการตลาด

การดำเนินงานของ กพน. เป็นความร่วมมือระหว่าง 3 หน่วยงานคือ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การกระทรวงการคลัง และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ งบประมาณในระยะแรกได้รับการจัดสรรเงินกู้ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจำนวน 100 ล้านบาท เพื่อเป็นทุนประเดิมในการจัดตั้งสำนักงานและกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน ส่วนงบประมาณเพื่อดำเนินงานตามแผนงานนั้น ได้เสนอโครงการไปยังสำนักบริหารหนี้สาธารณะ เพื่อขออนุมัติงบประมาณจาก โครงการเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยในปี 2545-2546 ได้ขออนุมัติในวงเงิน 295 ล้านบาท จากวงเงิน 1,420 ล้านบาทสำหรับแผนการดำเนินงาน 5 ปี (2545-2549)

เป้าหมายและกลยุทธ์หลักของ กพน. คือ การยกระดับความสามารถทางนวัตกรรมเชิงเศรษฐกิจ ยกกระดับความสามารถทางนวัตกรรมเชิงสาธารณประโยชน์ พัฒนานวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์ และการส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรม ซึ่งจากเป้าหมายและกลยุทธ์ดังกล่าว กพน. ได้กำหนด กลยุทธ์ 3 แผนหลัก และ 9 แผนงานในช่วง ปี 2545-2549 คือ

แผนหลักที่ 1 แผนยกระดับนวัตกรรม

แผนงานที่ 1 การพัฒนาโครงการนวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์

แผนงานที่ 2 การสนับสนุนโครงการนวัตกรรมทั่วไป

แผนงานที่ 3 การส่งเสริมการพัฒนาโครงการนวัตกรรมจากผลงานวิจัยและสิทธิบัตร

แผนงานที่ 4 การส่งเสริมกลุ่มโครงการนวัตกรรม

แผนหลักที่ 2 แผนสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม

แผนงานที่ 5 การเผยแพร่ผลงานและตัวอย่างความสำเร็จด้านนวัตกรรม

แผนงานที่ 6 การให้รางวัลผลงานนวัตกรรมไทย

แผนงานที่ 7 การสัมมนาและการพัฒนาความรู้

แผนหลักที่ 3 แผนสร้างองค์กรนวัตกรรม

แผนงานที่ 8 ระบบบริหารสำนักงาน

แผนงานที่ 9 นโยบายและระบบสนับสนุนส่งเสริมนวัตกรรม

การให้การสนับสนุนของสำนักงานมีกลยุทธ์ดังนี้

1. พิจารณาคุณภาพและความคุ้มค่าต่อการลงทุนของโครงการนวัตกรรม โดยประเมินทางด้านเทคโนโลยีและความเป็นนวัตกรรม ความเป็นไปได้ทางธุรกิจ และการวิเคราะห์ด้านการตลาด
2. สนับสนุนด้านการเงินต่อโครงการนวัตกรรมที่ได้รับการพิจารณาเห็นชอบแล้วในรูปเงินกู้ เงินอุดหนุน และ/หรือ เงินร่วมลงทุน
3. สนับสนุนด้านวิชาการ
4. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลสำเร็จของโครงการนวัตกรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการทำนวัตกรรม พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิด “วัฒนธรรมนวัตกรรม” ขึ้นในประเทศ
5. สร้างเครือข่ายนวัตกรรมของประเทศ เพื่อเชื่อมโยงเป็นแหล่งองค์ความรู้ กับภาคการผลิตและภาคธุรกิจบริการ ให้สามารถนำความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ไปใช้ประโยชน์จนถึงตลาดผู้บริโภค

โครงการนวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์ที่กพท. กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันได้มุ่งเป้าหมายที่อุตสาหกรรม 5 สาขา ได้แก่ (1) อาหารและสมุนไพร (2) ยาง ผลิตภัณฑ์ยางและไม้ยาง (3) ซอฟต์แวร์และแมคาทรอนิกส์ (4) ยานยนต์และชิ้นส่วน (5) การออกแบบเชิงวิศวกรรมและเชิงอุตสาหกรรม

สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ความเป็นมา

สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2545 โดยคณาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ที่มีความสนใจด้านกระบวนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้สอนต้องปรับกระบวนการเรียนการสอนและสื่อการเรียน เป้าหมายหลักคือการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์เพื่อให้มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นสังคมและภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักสูตรใหม่สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปีการศึกษา 2546 สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับคณะวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดลได้

แผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายมีดังนี้

1. พัฒนาการเรียนการสอนและการทดสอบโดย
 - ผู้สอน: ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในการเรียนตลอดเวลา
 - การทดสอบ: ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการทดสอบให้วัดความเข้าใจและทักษะของผู้เรียนได้จริง
 - วิธีการเรียนการสอน: จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้เชิงพหุวิชาซึ่งอาจไม่มีรายละเอียดอยู่ในตำราเรียน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ด้วยตนเองตลอดชีวิต
 - ส่งเสริมการแสวงหาความรู้นอกห้องเรียน: ใ้ให้ผู้เรียนผู้สอนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้พร้อมกันเป็นทีม แสวงหาแหล่งความรู้จากภายนอก เช่น website ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุณภาพ
2. อบรมผู้สอนเรื่องกระบวนการเรียนการสอน
3. ผลิตบัณฑิตระดับหลังปริญญาตรีสาขาการวิจัยการเรียนการสอน
4. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัยทางกระบวนการเรียนรู้และสื่อการสอน

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)

The Knowledge Management Institute

(ข้อมูลจาก <http://kmi.thaihealth.or.th>)

การจัดการความรู้คืออะไร (นิยามเพื่อปฏิบัติการ)

การจัดการความรู้คือ กระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของกิจการขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร

การจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นมาก

การจัดการความรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมและกระบวนการต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย

- การ**ขุดค้นและรวบรวมความรู้** คัดเลือกเอาไว้เฉพาะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ทั้งจากภายในองค์กรและจากภายนอกองค์กร นำมา**ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ** และความเหมาะสมกับบริบทของสังคมและขององค์กร ถ้าไม่เหมาะสมก็ดำเนินการ**ปรับปรุง**
- การ**จัดหมวดหมู่ความรู้** ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน
- การ**จัดเก็บ** ความรู้ เพื่อให้**ค้นหา**ได้ง่าย
- การ**สื่อสาร** เพื่อ**ถ่ายทอดความรู้**
- การ**จัดกิจกรรมและกระบวนการ** เพื่อให้เกิดการ**แลกเปลี่ยนความรู้**
- การ**วิเคราะห์ สังเคราะห์** เพื่อ**ยกระดับความรู้**
- การ**สร้างความรู้ใหม่**
- การ**ประยุกต์ใช้ความรู้**
- การ**เรียนรู้จากการใช้ความรู้**

การจัดการความรู้เริ่มที่**ปณิธานความมุ่งมั่น** (purpose) อันยิ่งใหญ่ร่วมกันของสมาชิกขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย ที่จะร่วมกันใช้ความเพียรดำเนินการจัดการความรู้ ด้วยวิธีการและยุทธศาสตร์อันหลากหลาย เพื่อใช้ความรู้เป็นพลังหลักในการบรรลุเป้าหมายตามความมุ่งมั่น เพื่อประโยชน์ขององค์กร กลุ่มบุคคล เครือข่าย และยังประโยชน์อันไพศาลให้แก่สังคมในวงกว้างด้วย

การจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าการจัดการสารสนเทศ กว้างกว่าการจัดการข้อมูล และกว้างกว่าการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ในการจัดการความรู้ จะต้องมีการจัดการครบทั้ง 3 องค์ประกอบของความรู้คือ **ความรู้ฝังลึกในคน** **ความรู้แฝงในองค์กร** และ**ความรู้เปิดเผย** รวมทั้งจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา**กิจกรรมหลัก** (core activities) ขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย

การจัดการความรู้จะต้องดำเนินการในลักษณะที่**บูรณาการ**อยู่ในกิจกรรมหรืองานประจำ ไม่ถือเป็นกิจกรรมที่แยกจากงานประจำ ต้องดำเนินการโดยไม่ทำให้สมาชิกขององค์กรรู้สึกว่ามีการะเพิ่มขึ้น

การจัดการความรู้เน้นการดำเนินการเกี่ยวกับ**คน**ในองค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย ผลของการจัดการความรู้วัดจาก**ผลงาน วัฒนธรรมองค์กร สินทรัพย์ทางปัญญา**ขององค์กร และ**ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม**หรือการปรับตัวขององค์กร

การจัดการความรู้ มีทั้งการจัดการความรู้ที่ดี และการจัดการความรู้ที่ไม่ดี การจัดการความรู้ที่ดีมีลักษณะลงทุนน้อย แต่ได้ผลกระทบมาก การจัดการความรู้ที่ไม่ดี เป็นการจัดการความรู้ที่ได้ผลไม่คุ้มค่าการลงทุน

พื้นฐานสำคัญต่อความสามารถในการจัดการความรู้ คือ **ความเป็นองค์กรเรียนรู้** (Learning organization) หรือ**องค์กรเคอร์ดิค** (chaordic organization) และการที่สมาชิกขององค์กรเป็น**บุคคลเรียนรู้** (learning person)

ในเรื่องการจัดการความรู้ ไม่มีสิ่งใดหรือหลักการใดสำคัญยิ่งกว่า**จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์** กลุ่มผู้ดำเนินการจัดการความรู้จะต้องมั่นใจที่จะใช้จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อจัดการความรู้อย่างเต็มที่ ความเป็นอิสระที่จะคิด มีความมั่นใจที่จะคิด และนำความคิดมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง**การคิดร่วมกันผ่านการกระทำ** เพื่อเป้าหมายบรรลุความมุ่งมั่นที่กำหนดร่วมกัน

ในภาพกว้าง การจัดการความรู้จะต้องเชื่อมโยงกับกิจกรรมเกี่ยวกับความรู้ที่หลากหลาย เช่น การสร้างความรู้ (วิจัย) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรม การศึกษา การพัฒนาคน วัฒนธรรมการเรียนรู้

สศส. ดำเนินการภายใต้ความเชื่อว่า **ความรู้มีอยู่ทั่วไป** และ**มีการจัดการอยู่แล้ว** สศส. เข้าไปเชื่อมโยงให้มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบขึ้น และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ และการดำเนินการจะไม่หยุดอยู่ที่ระดับความรู้เท่านั้น แต่จะเน้นไปถึงระดับปัญญา คุณค่า และความดี

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (กองทุนชุมชน หรือ SIF)

ที่มาของโครงการ/กิจกรรม

กองทุน ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือและโอกาสในการแก้วิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งเน้นที่องค์กรชุมชนในระดับฐานล่าง มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานตามแนวทางการฟื้นฟูทางสังคม และเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ด้วยการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวาง ภายใต้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่บนพื้นฐานที่ว่า โครงการต้องเกิดจากความคิดและความต้องการของชุมชนเอง โดยชุมชนต้องเป็นเจ้าของโครงการ และดำเนินงานเองทุกขั้นตอน ใช้เงินเป็นเครื่องมือ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกิจกรรม

กิจกรรมสนับสนุนบุคคล / ชุมชน / องค์กร

กองทุนชุมชน หรือ ชิฟ ดำเนินกิจกรรมกับชุมชนในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการฟื้นฟูทางสังคมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนฐานล่างให้มีขีดความสามารถและศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชน และเกิดความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ลักษณะ / ประเภทกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุน

ชิฟ จัดแบ่งโครงการที่ให้การสนับสนุนเป็น 5 ประเภท คือ

เมนู 1 การเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

เมนู 2 สวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน

เมนู 3 การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

เมนู 4 การพัฒนาเสริมสร้างความสามารถขององค์กรชุมชนและเครือข่าย

เมนู 5 การจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงและสำคัญที่สุด คือ **ชุมชนและชาวบ้าน** ซึ่งทั้งวิถีคิดตลอดจนเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และกระบวนการ จึงเป็นไปเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญกลุ่มนี้เป็นหลัก ขณะเดียวกันก็จะร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ในฐานะเป็นพันธมิตรที่ร่วมกันทำงาน ไม่ใช่แย่งผลงาน ได้แก่ องค์กรเหนือรัฐ การเมือง ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่าย ฯลฯ

ช่วงของการให้การสนับสนุน

การดำเนินการให้การสนับสนุนของกองทุน จะเข้าไปในหลายช่วงของกิจกรรมมีทั้ง ตั้งแต่เริ่มต้น โดยกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม / กิจกรรม บางกลุ่มมีการรวมกลุ่ม มี แนวคิด แต่ไม่มีทุน กองทุนจะเข้าไปให้การสนับสนุน บางกลุ่มมีการดำเนินการอยู่แล้ว กองทุนเข้าไปสนับสนุนให้เข้มแข็ง / ขยายขอบข่าย

วิธีการให้การสนับสนุน / สิ่งที่ให้

กองทุนจะให้การสนับสนุนในหลายรูปแบบตามความต้องการของกลุ่ม เช่น ให้ทุนในรูปของเงิน หรือเครื่องมือ ความรู้ทางวิชาการ กระบวนการทำงาน ฯลฯ โดยการประสานกับหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง หรือองค์กรเครือข่าย

ความสำเร็จของการบริหารกองทุนชุมชน คือ ได้ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัว มีกระบวนการค้นหาตนเอง ในภาพรวมมีบทเรียนของการลุกขึ้นมาทำงานร่วมกัน บางชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้วก็เข้าไปเพิ่มกระบวนการค้นหาทุนทางสังคม กระบวนการเชื่อมพลังชุมชนและประชาคมเข้าไป จนชาวบ้านมีโอกาสใช้อำนาจรัฐได้มากขึ้น และเป็นพันธมิตรกับพลังสาธารณะได้ สามารถสร้างฐานจากชุมชนได้ชัดเจนขึ้น

วิธีการทำงาน

บริหารงานโดยคณะกรรมการ เป็นผู้พิจารณาโครงการที่องค์กรชุมชนเสนอขอรับการสนับสนุน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร เป็นศูนย์กลาง โดยมี ศ. ดร. อัมมาร์ สยามวาลา เป็นประธาน คณะกรรมการภาค และคณะทำงานจังหวัด ซึ่งทำงานในรูปของอาสาสมัคร ทำหน้าที่กลั่นกรองโครงการเบื้องต้น ก่อนนำเสนอต่อขึ้นไปเพื่อรับการพิจารณาและให้สัตยาบัน

กลไกด้านการจัดการที่สำคัญ คือ สำนักงานฯ ได้กระจายอำนาจออกไป เพื่อรองรับการพิจารณาสนับสนุนโครงการ และการสนับสนุนงานในระดับท้องถิ่น โดยกระจายออกไปตามพื้นที่ของสำนักงานภาค ของธนาคารออมสิน ที่มีทั้งหมด 9 ภาค และเพิ่มอีก 2 ภาค รวม 11 ภาค โดยมีหัวหน้าสำนักงานภาคทำหน้าที่บริหารสำนักงาน และดูแลงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรตามเกณฑ์ ให้ถึงมือกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนการส่งเสริมและติดตามสนับสนุนงานที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ทั้งหมด

กล่าวโดยสรุปแล้ว สำนักงานฯ ได้กระจายอำนาจใน 4 เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. กระจายพื้นที่และวงเงินเป้าหมาย
2. ความรู้ อำนาจ วงเงิน กฎหมาย (เกณฑ์กลั่นกรอง ประเมิน)
3. กลไกการพิจารณาสนับสนุน คณะกรรมการภาค คณะทำงานจังหวัด
4. สำนักงาน เจ้าหน้าที่

การบริหารงบประมาณ

1. ใช้คุณค่า (value) เป็นตัวกำกับมูลค่า (volume) คือการสร้างความร่วมมือโดยการค้นหาคุณค่าที่เป็นจุดร่วมกัน ไม่ได้เน้นเรื่องรายได้หรือมูลค่าของเงินเป็นตัวตั้ง
2. ใช้เงินเป็นเครื่องมือ คือ ใช้เงินเพื่อสร้างกระบวนการ เปิดเวทีพูดคุย เช่น เปิดเวทีให้องค์กรชุมชนเจ้าของโครงการได้มีโอกาสพบกับภาคีอื่น ๆ เพื่อขยายประโยชน์จากโครงการ ไม่ใช่แค่ทำโครงการได้รับการสนับสนุนเป็นเงินเป็นทองแล้วก็จบกัน เพราะหากเอาเงินเป็นตัวตั้งโดยไม่มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม หรือสร้างจิตสำนึกก็จะทำให้เกิดการแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมกันสร้างประโยชน์
3. หลักการอาสาสมัคร กองทุนค้นพบคนที่มีความตั้งใจสาธารณะ มีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมเป็นจำนวนมาก ซึ่งคนเหล่านี้เข้าร่วมขบวนการของกองทุน โดยไม่ได้รับผลตอบแทนในรูปวัตถุหรือตัวเงิน หลักการคือ ทำให้คนไม่หยุดคิดเมื่อทำเรื่องหนึ่งแล้วก็สามารถขยายงานไปสู่เรื่องอื่น และได้เพื่อนอาสาสมัครมากขึ้น ด้านกองทุนก็ทำหน้าที่ในการกำหนดคุณค่าหลักที่ใช้เป็นแนวทางร่วมกันทั้งประเทศ เช่น เรื่องการกอบบ้านกู้เมือง การเมืองภาคพลเมือง การกำหนดตัวเอง การแบ่งปัน เป็นต้น

อโชก้า: ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม

อโชก้า: ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคม (Ashoka: Innovators for the Public) เป็นองค์กรไม่แสวงผลกำไร ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือการเมือง ก่อตั้งเมื่อปี 2523 ปัจจุบันมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่วอชิงตัน ดีซี สหรัฐอเมริกา

ภารกิจ

อโชก้าค้นหาและสนับสนุนบุคคลที่ทำงานเพื่อสังคม ที่มีลักษณะเป็น **ผู้ประกอบการสังคม** (social entrepreneur) คือมีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นในการหาวิธีการใหม่เพื่อแก้ปัญหาสังคมและยืนหยัดในการปฏิบัติจนเกิดผล อโชก้าพิจารณาคัดเลือกบุคคลเหล่านี้เป็น อโชก้าเฟลโลว์ (Ashoka Fellows) โดยให้ทุนสนับสนุนค่าครองชีพในระยะหนึ่งถึงสามปีแรก และให้บริการทางด้านวิชาการ ตลอดจนสร้างเครือข่ายอโชก้าเฟลโลว์ทั่วโลก เพื่อสนับสนุนให้อโชก้าเฟลโลว์ประสานงานและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสังคม โดยไม่จำกัดความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือประเด็นในการทำงาน ปัจจุบันมีอโชก้าเฟลโลว์กว่า 1,200 คน ใน 44 ประเทศ ทุกทวีปทั่วโลก

แหล่งทุน

อโชก้าปฏิเสธเงินจากรัฐบาลและบริษัทเงินทุนข้ามชาติ แต่รับการสนับสนุนจากบุคคล มูลนิธิ และนักธุรกิจเอกชน นอกจากนี้อโชก้ายังระดมการสนับสนุนจากประชาชนในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาว

องค์กรอโชก้า ประเทศไทย (Ashoka Thailand)

เริ่มดำเนินงานครั้งแรก เมื่อพฤษภาคม 2532 ด้วยการค้นหา คัดเลือก และสนับสนุนอโชก้าเฟลโลว์ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวน 63 ท่าน ในรูปเงินสนับสนุนค่าครองชีพ ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม ความร่วมมือระหว่างเฟลโลว์ทั้งในประเทศและสากล และการสนับสนุนด้านต่างๆ จากเครือข่ายองค์กรประชาสังคมและภาคธุรกิจ เป็นต้น

ปี 2539 อโชก้าได้เริ่ม โครงการสร้างฐานชุมชน (Citizen Base Initiatives) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยให้องค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรชุมชน สร้างฐานการสนับสนุนจากสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่นการสนับสนุนด้านเงินทุน ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางความคิดและการเป็นอาสาสมัคร เพื่อให้องค์กรเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โดยในแต่ละปีอโชก้าจะพิจารณามอบรางวัลและความช่วยเหลือทาง

ด้านวิชาการ ให้แก่องค์กรหรือโครงการที่มีความริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างฐานการสนับสนุนจากสังคมดังกล่าว

คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกอโชก้าเฟลโลว์ และที่ปรึกษาองค์กรอโชก้า ประเทศไทย

คุณมีชัย วีระไวทยะ	ศ. ดร. ระพี สาคริก	คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร
คุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์	ดร.เสน่ห์ จามริก	รศ.เฉลิมศรี ธรรมบุตร
คุณเอนก นาคะบุตร	คุณศรีศักดิ์ ไทยอารี	ดร.สมพงษ์ จิตระดับ
ดร.นภาศรี มณีวงศ์	ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง	น.พ.อารี วัลยะเสวี
ครูประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ	อ.บัณฑิต อ่อนดำ	อ.คณะ กิตติโกวิท
คุณหญิงอัมพร มีสุข	รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์	พ.ญ.นิตยา คชภักดี
พญ.สมบุญฤทธิ์ เกียรตินันท์	คุณพิศมัย ขนบดี	คุณสนธิญาณ หนูแก้ว
รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี	นพ.สงวน นิตยารัมภ์พงศ์	

อโชก้ายังได้รับการสนับสนุนจากอโชก้าเฟลโลว์ทุกท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายสาขาอาชีพอีกเป็นจำนวนมาก

รายนามอโชก้าเฟลโลว์ (Ashoka Fellows) ในประเทศไทย

2532	คุณณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ	คุณเตือนใจ ดีเทศน์	คุณสน รูปสูง
2533	คุณนที วีระโรจนพงศ์	คุณโสภ ประสานสอน	คุณเรือง สุขสวัสดิ์
	คุณจันทวิภา อภิสุข	คุณวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ	คุณจิตตารีย์ วนาพงศ์
2534	คุณสมสุข บุญยะ	คุณวัลลภ ตังคณานุรักษ์	คุณเสกสรรค์ ธรรมวงศ์
	ปัญญา	คุณเดชา ศิริภัทร	คุณชัยวัฒน์ เยาวพศิริ
	คุณพิเชษฐ ชาญเสนาะ		พระบุญส่ง ปัญญาอุทโท
	คุณอุทิศ สมใจ		คุณวิจิตร เลียนจำรูญ
2535	คุณพรหมโชติ ไตรเวท	คุณปัญญา ไชยคำ	คุณพูลทรัพย์ สวนเมือง
	คุณกัม ภาคเมธาวิ		คุณยงชัย เจิดอำไพ
2536	พระพิทักษ์ นันทคุณ	คุณนัยนา สุภาพิ่ง	คุณบำรุง คะโยธา
			คุณฉันทสิทธิ์ บุญยสาระ

คุณชฤทธิ์ มีสิทธิ์	คุณพันทิพย์ บุตรตาต	คุณมานพ ประทุมทอง	นัย คุณสมภพ จันทระกา
2537			
คุณชัยยงค์ ภูมิพระบุ คุณไพโรจน์ พลเพชร	คุณชัยวัฒน์ ภิระพันธุ์	คุณสำรวย ผัดผล	คุณอภิสิทธิ์ จรัสขนะเพท
2538	คุณมนตรี สันทวิชัย	คุณรสนา โตสิตระกูล	
2539	คุณสมบุญ สีคำดอกแค	คุณเกรียงศักดิ์ กล่อมสกุล	คุณสุทธาสินี น้อยอินทร์
2540	นพ.พร พันธุ์โอสถ	คุณสาทร สมพงศ์	
2541	คุณบุญเรือง ภูแผ่นนา	คุณนิคม พุทธา	
2542			
คุณจำนง จิตรนิรัตน์	คุณกำราบ พานทอง	คุณยงยุทธ ตริ์นุชกาณ	คุณสมบัติ บุญงามอนงค์
2543			
พ่อจอนิ โอโดธา คุณสุวรรณณี จุบุญส่ง	คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ คุณสุรางค์ จันทรแย้ม	คุณพยงค์ ศรีทอง	คุณวีระพงษ์ กังวาลนวกุล
2544			
คุณสามารถ สะกวี คุณเข้มพร วิรุณราพันธ์	คุณสารี อ๋องสมหวัง	คุณจุไรรัตน์ สวัสดิภาพ	คุณสุชาดา จักรพิสุทธิ์
2545	พระเกียรติศักดิ์ กิตติภท โท	คุณระกาวิณ ลิขณะวานิช พันธ์	

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกอโชก้าเฟลโลว์ (Ashoka Fellows)

ในแต่ละปี บุคคลวงการต่างๆ ที่สนับสนุนแนวคิดการทำงานของอโชก้า จะช่วยมองหาผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นอโชก้าเฟลโลว์ และเสนอชื่อบุคคลเหล่านั้นมายังองค์กร อโชก้า ค้นหาบุคคลที่มีลักษณะต่อไปนี้

1. มีความคิดใหม่ที่สร้างสรรค์ ในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยพยายามที่จะเสนอ ทดลอง ตรวจสอบวิธีการ และหาทางแก้ปัญหาจนบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนมุ่งมั่นที่จะผลักดันงานของตนให้ก้าวหน้าไปตลอดชีวิต
2. มีลักษณะเป็น “ผู้ประกอบการสังคม” (social entrepreneur) คือเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ชัดเจน มีความคิดสร้างสรรค์ และมีแนวทางใหม่ในการทำงาน สามารถพัฒนาความคิดของตนให้เป็นระบบ เพื่อนำไปปฏิบัติได้จริง และยืนยันยึดในการนำไปปฏิบัติจนกว่าจะเกิดผล
3. มีคุณธรรม เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ ชื่อสัตย์สุจริต เป็นที่ไว้วางใจและยอมรับของชุมชนและสังคม

4. มีความสามารถบริหารโครงการหรือพัฒนาแนวคิดในการแก้ปัญหาสังคม ที่ส่งผลกระทบในวงกว้างและลึกซึ้ง โดยการพิจารณาว่าโครงการหรือแนวคิดนั้นจะช่วยให้ประชาชน หรือชุมชน มีชีวิตหรือสภาพดีขึ้นอย่างไร และกิจกรรมของโครงการนั้นมีความสำคัญต่อประชาชน หรือชุมชนมากน้อยเพียงใด
- **อโชก้า** แสวงหาบุคคลที่เหมาะสมตามหลักเกณฑ์ข้างต้น โดยไม่จำกัดเพศ วัย วุฒิ หรือเชื้อชาติ
 - **อโชก้า** ต้องการสร้างผู้นำที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนที่ด้อยโอกาส โดยไม่สนใจผู้นำแบบนักการเมือง ผู้นิยมความรุนแรง ผู้แบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ หรือผู้ยึดติดกับอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่ง
 - **อโชก้า** ส่งเสริมบุคคลที่จะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม ด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มากกว่าบุคคลที่ทุมเททำงานหนักแต่เพียงอย่างเดียว เช่นไม่ต้องการจะช่วยคนที่คิดจะสร้างโรงเรียน แต่สนับสนุนคนที่มีความคิด และวิธีการสอนที่ดี ซึ่งเมื่อทดลองและพัฒนาวิธีการสอนนั้นแล้ว จะผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาในชุมชนได้
 - **อโชก้า** ไม่ใช่องค์กรทุนหรือองค์กรสวัสดิการทางสังคม แต่เป็นองค์กรที่ส่งเสริมให้สมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสำเร็จขององค์กรคือความก้าวหน้าของสังคมที่อโชก้าเฟลโลว์ได้มีส่วนผลักดัน

ภาคผนวก ค.

โครงการประกวดนำชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย “มัคคุเทศน์น้อยหุ่นขี้ผึ้ง” ประจำปี พ.ศ 2546

พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย ได้จัดโครงการประกวดนำชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย “มัคคุเทศน์น้อยหุ่นขี้ผึ้ง” มาต่อเนื่องกันเป็นปีที่ 4 โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา การจัดประกวดนำชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยนี้ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสในเด็กนักเรียนได้แสดงความสามารถ ได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์แล้ว ยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญให้แก่เด็กและเยาวชน ให้มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกล้าแสดงออก ปลุกฝังให้นักเรียนได้เกิดความรัก ภาคภูมิใจ ห่วงแหน และช่วยกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของการประกวดนำชมพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย “มัคคุเทศน์น้อยหุ่นขี้ผึ้ง” มี 4 ประการคือ

1. เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นมัคคุเทศน์ขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพการเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม
4. เพื่อปลุกฝังทัศนคติที่ดีทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย ให้นักเรียนเกิดความรัก ภาคภูมิใจ ห่วงแหน และสืบสานต่อไป

การดำเนินงานของการจัดประกวด ได้มีการอบรมด้านวิชาการก่อนการประกวด ทั้งความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพ ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศน์ที่ดี และความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย และให้มีการฝึกนำชม โดยการอบรมใช้เวลา 1 วัน โรงเรียนที่ต้องการอบรมก่อนการประกวดต้องแจ้งความประสงค์ขอเข้ารับการอบรม นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยได้จัดเตรียมเอกสารและข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย มอบให้โรงเรียนที่เข้าประกวดไปศึกษา ซึ่งเท่ากับการสมัครเข้าประกวดไม่ว่าจะได้รับการวัลหรือไม่ก็ตาม เป็นกระบวนการให้ความรู้แก่นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ และเป็นการฝึกให้กล้าแสดงออกและทำงานเป็นทีม เพราะแต่ละโรงเรียนต้องสมัครเป็นทีม ทีมละ 10 คน

ในปี 2546 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 25 โรงเรียน รวมนักเรียน 250 คน

ผนวก ง.

ตัวอย่าง โครงการ กิจกรรม ลักษณะกิจกรรมที่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคม

ชื่อโครงการ หรือองค์กร	ที่มาของโครงการ	วัตถุประสงค์	ลักษณะกิจกรรม	ภารกิจ/กิจกรรมหลัก	ลักษณะเด่นโครงการ ปัจจัยสำคัญ	ความสำเร็จ รายละเอียดเพิ่มเติม	อ้างอิง / หมายเหตุ
อบต. ใส่ใจ สุขภาพ (อบต.น้ำพอง จ. ขอนแก่น)	ความตระหนักต่อ สุขภาพประชาชน ของ อบต.	ส่งเสริมสุขภาพ	ส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก สร้างสัมพันธ์ระหว่าง อบต. ชุมชน และ รพ.	ดูแลสุขภาพ (สร้างน้ำซอม) ส่งเด็กในชุมชนไปเรียน พยาบาล	การประสานงานร่วมมือ ของทุกหน่วยทั้งชุมชน อบต. โรงพยาบาล	ให้ทุนเด็กในชุมชนไปเรียน พยาบาลเพื่อกลับมา ทำงานกับชุมชนตนเอง	"รวมพลัง-สร้างสุข" (บันทึกบทเรียน ประสบการณ์ประชา ชนจาก รายการ
ชมรมชีวเกษม สร้างสุข 4 มิติ (ชมรมชีวเกษม พุทธมณฑล จ.นครปฐม)	เริ่มที่ร้านขายหนังสือ/อาหารเพื่อสุขภาพ ด้วยแนวคิด ออกกำลังกายพื้น กำลังใจให้แกชีวิต	ส่งเสริมสุขภาพ แบบองค์รวม	ออกกำลังกาย นวดกด จุด ทำสมาธิ กินอาหาร มังสวิรัต เน้นกิจกรรม กลุ่ม	ออกกำลังกายด้วยการ รำตะบอง นวดกดจุด ทำ สมาธิ กินอาหารมังสวิรัต ทำกิจกรรมกลุ่ม	การสร้างสุขภาวะทั้ง 4 มิติ เป็นกิจกรรมประชา คมที่มีความสัมพันธ์ใน แนวนอน มีความ สมานฉันท์ มีกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง	การปฏิรูปสุขภาพใน ระดับปฏิบัติ ประชาชน มองเรื่องสุขภาพกว้าง ตามลักษณะของสุขภาวะ	โทรทัศน์ช่อง 11 เวลา 11.00-12.00 น. ทุกวัน พฤหัสบดี เริ่มตั้งแต่ มกราคม 2545) สำนักงานปฏิรูประบบ สุขภาพแห่งชาติ
รวมพลัง คิด ได้ ไร้ทุกข์ (บ้านแม่ทา กิ่ง อ. แม่ออน จ. เชียงใหม่)	ปัญหาการปลูกข้าว โพดฝักอ่อน	แก้ปัญหาสุขภาพ ของเกษตรกรผู้ ปลูกข้าวโพดฝัก อ่อน	ทำเกษตรแบบผสม ผสานไม่ใช้สารเคมีใช้ ระบบอินทรีย์	การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน แบบผสมผสาน	การบริหารสหกรณ์ที่เน้น ให้สมาชิกอยู่ได้	เกษตรกรคิดได้ ใช้ ปัญญาแก้วิกฤต ปรับตัว ได้ พบทางใหม่เริ่มจาก กลุ่มเล็กได้เรียนรู้ร่วมกัน ด้วยชีวิตจริง เครือข่าย ค่อยๆขยายตัว	(สปรส.) และโครงการ สวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราช ชนก 1 สิงหาคม 2545
แหล่งมั่วสุม ทางปัญญา (ต. พุทหวัง อ.เมือง จ.สงขลา)	ความต้องการที่จะ สร้างสวัสดิการให้กับ คนในชุมชนด้วยกัน เอง	จัดสวัสดิการชุมชน ส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ สมาชิกสามารถอยู่ ได้ เน้นการสร้าง ปัญญา พัฒนาสุข ภาวะชุมชน	ให้กู้เน้นส่งเสริมอาชีพ การจัดให้มีสวัสดิการ จัดตั้งศูนย์สมุนไพร ศูนย์กีฬา กองทุน ธนาคารเด็ก ฯลฯ	การจัดให้มีสวัสดิการแก่ สมาชิกทั้งสุขภาพ อาชีพ การศึกษา และการพัฒนา อื่น ๆ	กิจกรรมพึ่งตนเอง ช่วย เหลือเกื้อกูลกันและ สมานฉันท์	การรวมตัว ร่วมคิด ร่วม ทำ ทำให้เกิดกระบวนการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขยายกิจกรรมทั่วทุกเพศ ทุกวัย ทำให้รู้จักเรื่องราว ท้องถิ่นทุกเรื่อง	"รวมพลัง-สร้างสุข" ฯ

ตัวอย่าง กิจกรรม ลักษณะกิจกรรมของโครงการที่เข้าข่ายนวัตกรรมสังคม

ชื่อโครงการ หรือองค์กร	ที่มาของโครงการ / กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ลักษณะกิจกรรม	ภารกิจ/กิจกรรมหลัก	ลักษณะเด่น ของ โครงการ ปัจจัยสำคัญ	ความสำเร็จ รายละเอียดเพิ่มเติม	อ้างอิง / หมายเหตุ
พลิกสลัมเป็น ชุมชนน่าอยู่ด้วย พลังชาวบ้าน (จ. พระนครศรี อยุธยา)	ปัญหาความแออัด เสื่อมโทรมของที่อยู่ อาศัยในชุมชน	สร้างชุมชนน่าอยู่ สร้างสุขภาวะของคน ยากจน	วางผังชุมชน และสร้าง ที่อยู่ใหม่	รื้อของเดิม ปลูกสร้างใหม่ ให้เป็นระเบียบมีผังการ สร้าง สร้างอาชีพเสริมให้ ชุมชน	การร่วมมือร่วมใจกันเสีย สละ เพื่อส่วนรวม	ชุมชนมีวิถีคิดของการ อยู่ร่วมกันแบบ“เฉลี่ย ทุกข์ เฉลี่ยสุข”	"รวมพลัง-สร้างสุข" ฯ
พลิกพื้นที่คลองบัว แก้ทุกข์สร้างสุข (คลองบัว เขตบาง เขน กรุงเทพฯ มหา นคร)	ปัญหาน้ำเน่าเสีย	ปรับสภาพแวดล้อม แก้ปัญหาน้ำเน่าเสีย	ฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำ	รณรงค์ไม่ทิ้งขยะ ทำน้ำ หมักจุลินทรีย์ชีวภาพใส่ลง ไปปรับสภาพน้ำ	พลิกฟื้นคลองบัวด้วยการ รวมพลังของผู้คนที่มีความ สำนึกสาธารณะซึ่งอาศัยอยู่ร่วม กันในละแวกนั้น	มองว่าทุนที่สำคัญใน การทำงานทุกเรื่องคือ คน การทำงานเป็น แบบทำไปเรียนรู้ไป	"รวมพลัง-สร้างสุข" ฯ
พลิกวิกฤตนี้สู่ การสร้างสุขภาวะ (บ้านสามขา ต. หัวเสือ อ. แม่ทะ จ.ลำปาง)	ชาวบ้านชุมชนบ้าน สามขาเป็นหนี้ จำนวนมากจน วิกฤต	การปลดหนี้สินของคน ในชุมชน และสร้าง ความเป็นอยู่แบบพึ่ง พาตนเอง	รวมตัวกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เน้นการพึ่ง พาตนเองหาทางสู้วิกฤต หนี้ของชุมชน	ร่วมปรึกษาหารือกัน สำรวจหนี้สิน จัดทำบัญชี รายรับรายจ่ายเพื่อให้รู้ถึง รายจ่ายที่ไม่จำเป็น ลดอัตราดอกเบี้ย	เรียนรู้ร่วมกันอย่างเสียสละ การจัดทำบัญชีรายรับราย จ่ายทำให้รู้ว่าการใช้เงินไม่ ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญญา เกิดความคิดที่จะออม จน เกิดเป็นกลุ่มสัจจะออม ทรัพย์ขึ้น	ปัญหาหนี้สินลดลง อยู่ แบบพึ่งพาตนเองได้ เกิดกลุ่มสัจจะออม ทรัพย์ขึ้น	"รวมพลัง-สร้างสุข" ฯ